

CICER
DE
OFFIC

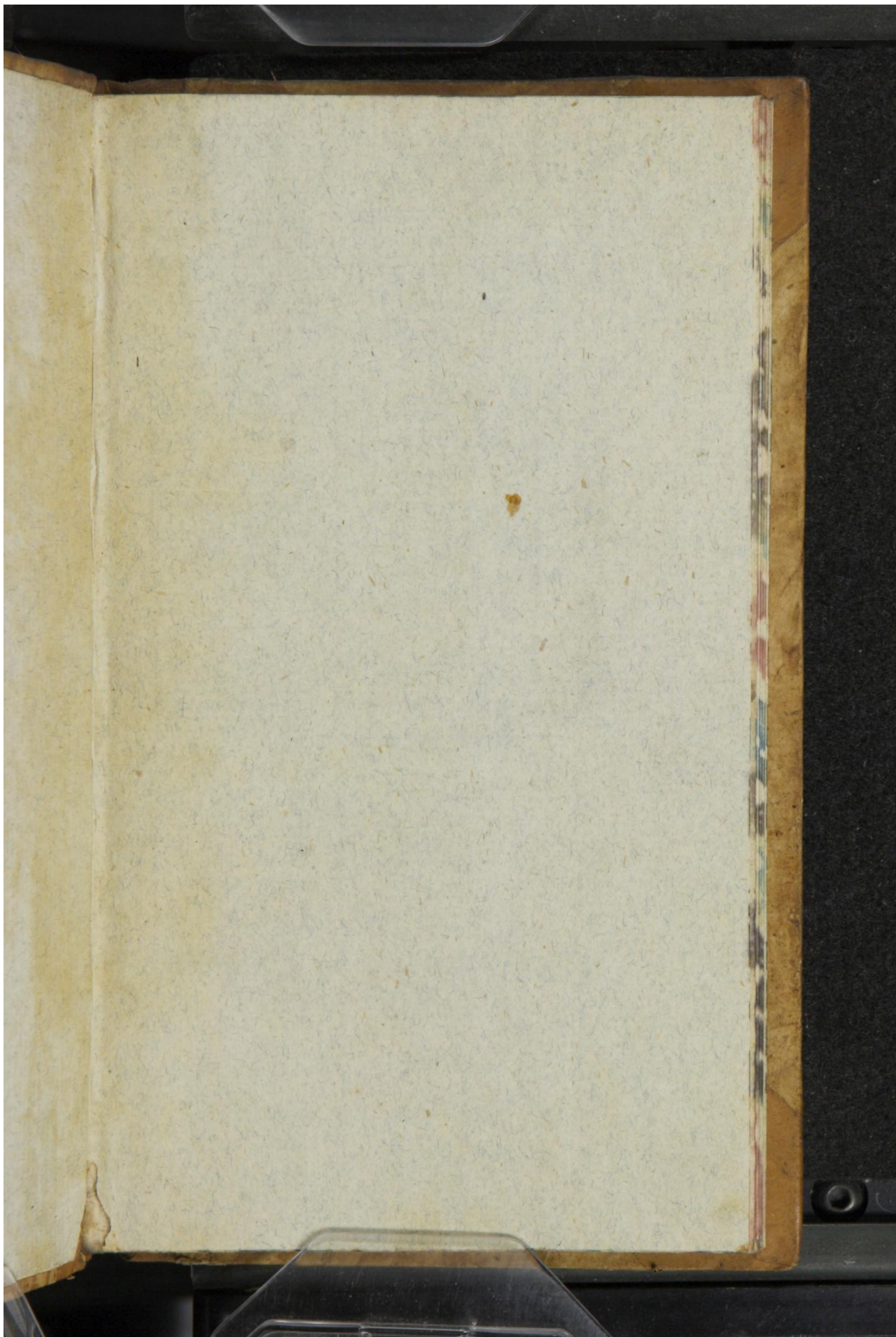

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

SE
LIB
RONI
tina

CVM
ONE A
MAGNIF
dentia, or
gnitate ex
CHRIST
DE

Interpre
Slangen
& T

VI
Excudeba
M

SECVNDVS LIBER M. T. CICERONIS DE OFFICIIS, E LAtina lingua in Græcam, exercitij causa translatus.

CVM PRAEFATIONE AD GENEROSVM ET MAGNIFICVM DOMINVM, PRVdentia, omniq́ue virtutum genere & dignitate excellentem, ampliss. virum, D. CHRISTOPHORVM VVALCKENDROP D. de Glorup &c.

Interprete *IOHANNE OLAI* Slangendorpio Dano, linguarum & Theologiæ Studioso.

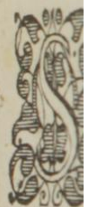

VVITEBERGÆ
Excudebant hæredes Laurentij Schuuenck.
M. D. LXXVIII.

Portiss. D. [illegible] Erasmio Hobbellio autor [illegible]

GE
ET
D. P
tia, om
gnitate
CHRIS
DROP,
DERIC
fidelissi
mi

circiter
vniuersal
cùm tur
rodo æd
est,& ad
cum, ha
nostri p

GENEROSO ET MAGNIFICO D. PIETATE, SAPIENtia, omniq; virtutum genere & dignitate excellenti, amplissimo viro, D. CHRISTOPHORO VVALCKENDROP, D. de Glorup, Serenissimi FRIDERICI II. Danorum regis Quæstori fidelissimo, & consiliario intimo, Domino suo summa cum obseruantia colendo,

S. D.

SAEpenumero mihi in mentem venire solet, tristis ac lamentabilis linguarum confusio, quæ circiter centesimum annum, post vniuersalem mundi κατακλυσμὸν, cùm turris illa Babylonica à Nimrodo ædificari cœpisset, subsecuta est, & adhuc durat. Etenim cum mecum, hanc linguarum varietatem, nostri peccati causa esse factam re-

 puto,

puto, cùm in ipſis, qui in extruenda mole Babylonica, autores fuere, τὴν τῆς σάρκος φρόνησιν, cœcitatem, ſtultamq; imaginationem aduerſus diuinam maieſtatem, tùm in nobis, ſimile vitiorum chaos, ac in vtriſq; intolerabilem linguarum iacturam conſidero, eamq; ex animo deplorare ſoleo. Qua cogitatione niſi contra ſuſtineret, certa voluntatis Dei ratio, nos prorſus infelices ac miſeros eſſe exiſtimarem. Quid enim vnquam triſtius? quid calamitoſius accidere potuit? quàm quòd vita noſtra perpetua quaſi militia, & peregrinatione exerceri debeat, neq; ſine mutuis aliorum adminiculis ſuſtentari poſſit; ita cùm neceſsitate officiorum, ex varijs & diſsitis locis, confluere cogamur, non poſſe πρὸς ἀλλήλους animorum ſenſa, & voluntatum rationes expreſſè per ſermonem, cuius beneficio à brutis animantibus diffe-

ſerimus, exponere & vtcunq; explicare. Etſi autem huic dolori, per compendium & methodum, ſtatim in ipſa Babylonicæ molis vltione, quæſitam, inuentam, cœptam, traditam à Deo ita nos poſteros miſerante, & iram ſuam ſapienter temperante, mederi quodammodo poterit: tamen tanta ignorantia & iactura totum genus humanum inuaſit, vt ex ijs qui totam propemodum ætatem, ad ſuccurrendum huic naufragio conuertunt, paucisſimos ante caneſcentem ætatem, huius boni vix labijs tenus peritos reperire liceat. Hæc conſideratio, omnes eos, qui in docendi ac diſcendi acie, diuinitus collocati ſunt, pieq; de his & alijs grauiſsimis rebus cogitantes, non parum perturbaret: niſi memorabilis ac plane diuinæ Apoſtolorum eloquentiæ conſideratio ὧν προτέρᾳ πεντηκοστῇ

 Chri-

Chriſtianorum, omnibus populis ac linguis editæ, mœſtitiam hanc leniret, & ad gratiarum actionem, ardentem inuocationem, & diligentiam in præſenti vitæ curriculo moueret & exuſcitaret. Vt enim tum linguarum varietas, inauditi ante vnquam miraculi cauſa fuit. Ita nec hodiè minimum Dei donum eſt, florentiſsima Iudæorum Politia extincta, ampliſsima Græciæ Monarchia deleta, & ſub Turcico imperio, tota puritate Græciæ adhuc corrupta iacente, linguarum cognitionem diuinitus conſeruari, & in gymnaſia, tanquam latinæ linguæ Colonias, tota ferè Europa conſtitutas immigraſſe, ibiq; Babylonicam illam diſcrepantiam, eximia ingeniorum auiditate atq; induſtria coaluiſſe, iamq; in ijs Palæſtinam, Aſſyriam & Græciam ipſam, amiſſa domi cuiuſq; ſuæ vetere & ſermonis

&

& doctrinæ gloria, tanquam sedi-
bus proprijs dimotas exaudiri. Qua-
re hanc Dei optimi maximi φιλαν-
θρωπίαν, quæ remedium ignorantiæ
nostræ monstrauit, & languidæ huic
extremæ mundi senectæ, non solum
verbum suum incorruptum & pu-
rum, per organum suum salutare ac
diuinum, Reuerendum virum, D.
Doctorem Martinum Lutherum:
sed etiam studia humanitatis & pu-
riorem totam Philosophiam, per
sanctissimum virum D. Philippum
Melanthonem, perpetua piorum
memoria, summaque gratitudine
omnis posteritatis dignum, à col-
luuie & barbarie Papistica repur-
gatam restituit, fontesque lingua-
rum limpidissimos aperuit, gratis-
simis mentibus celebrare & magni-
facere oportet. Neq; propter quo-
rundam detestandam impudenti-
am, qui statim, vbi ad aliquam (vt

A 4 cre-

creditur) maiorem profeſsionem, re autem vera, opificium quoddam doctrinæ acceſſere, tum omnem reſpectum & curam, bonarum literarum & ſtudiorum humanitatis, tanquam inutilium & superuacaneorum in poſterum deponunt atque abijciunt, & linguarum cognitionem non modo non requirunt, ſed deſpiciunt etiam atque irrident: eos qui aliquo cum fructu & egregia laude Eccleſiæ & Reipub. prodeſſe affectant, hæc ſtudia abijcere decet. Sed ſæpe de mandato Dei ἐπιμέλειαν efflagitante, de dignitate, neceſsitate, vtilitate ac fine linguarum cogitare. Quid enim apertius præcipi poteſt, quàm quòd ſanctiſs. Apoſtolus Paulus, iubet, Titum ſuum dilectum, τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Et Timotheum ὀρθοτομεῖν τὸν τῆς ἀληθείας λόγον. Iubet enim primũ recte diſtribuere doctrinam, Deinde rectè partiri

tiri

tiri membra doctrinæ. Id autem non
poſſe fieri ſine ipſis fontibus Sole
clarius eſſe exiſtimo. Etſi dignitas
linguarum ampliſs. per ſe eſt, tamen
hinc magis æſtimari debet, quod au-
torem habeat Spiritum ſanctum:
Inquit enim Paulus cap. 12. in priore
Epiſtola ad Corinth. ἑτέρῳ δὲ γένη
γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν,
πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ, τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ
πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται:
& ἐπιγραφὴ cruci filij Dei affixa, di-
uinaq́; ſic diſpenſante prouidentia,
tribus linguis compræhenſa, ſym-
bolum fuit, eas filio Dei in tam ad-
mirando opere, per quod totum ge-
nus humanum æterno patri recon-
ciliatum eſt inaugurari, vt eſſent tan
quam inſtrumenta ſeu vaſa diuina,
in quibus verba vitæ æternæ com-
præhenſa, in omnes mundi plagas
circumferrentur. Neceſſariam quo-
que linguarum cognitionem eſſe,

 nemi-

neminem certè arbitror ad humanitatem mediocriter informatum, qui negabit. Nam vt prius de græca dicam, non ſolum propter alias artes Medicas & Philoſophicas, ſed etiam propter imperiorum veterum & recentium hiſtorias neceſſaria eſt. Etenim cum plurima veterum monimenta, tam ſacra quàm Prophana, primùm græcè ſcripta ſunt, vt totum nouum Teſtamentum, Athanaſius, Chryſoſtomus, Baſilius, Gregorij duo, Nazianzenus & Niſſenus, Origenes, Iuſtinus. Itemq; Hiſtoriarum, quæ lumen ſunt vitæ, ſcriptores, Herodotus, Thucidides, Xenophon, Diodorus, Dion, Polybius, Dionyſius Halicarnaſſeus, & hi recentes Euſebius, Zonaras, Nicephorus, Suidas, ad horum inquam libros intelligendos, lingua Græca nullatenus carere poſſumus. Deinde Hebræa, vt ad ipſum fontem,

ſi

si quam dubitationem attulerit, la-
tinorum & græcorum interpretum
infinita varietas recurrere possimus,
opus esse quis non videt? Sicut
enim in nouo Testamento, si quando
apud latinos quæstio exoritur, &
est inter exemplaria varietas, recur-
rimus ad fontem græci sermonis &
Syri, quibus nouum illud conscri-
ptum est. Ita in veteri Testamento, si
quando inter græcos latinosque di-
uersitas est, ad Hebraicam recurri-
mus veritatem. Vtilitas vero lin-
guarum etsi per se latissimè patet,
tamen hanc non vulgarem & vilem
esse arbitror, quod homines eruditi
linguarumque præsidijs muniti, mul-
ta dissidia ab Ecclesia sustulerunt,
hæresiumque agmina non raro pro-
fligarunt. Prouerbiorum 8. extat di-
ctum יְהֹוָה קָנָנִי רֵשִׁית דַּרְכּוֹ quod
quidem sic interpretati sunt, domi-
nus creauit me in initio viarum sua-
rum

rum, hanc interpretationem falſam
eſſe, & ab Arrianis ad negandam
æternitatem Chriſti confictam, om-
nes eruditi facilè cernunt. Inter
קָנָה autem & בָּרָא magna diuerſitas
eſt, קָנָה quod ſemper filius in patre,
& pater in filio fuerit, q̃ ſignificatio-
nem verã & germanã ἐκτήσατο voca-
bulũ in græca translatione poſitum,
indicat, בָּרָא autẽ eius qui prius non
erat, & conditionis exordium ſigni-
ficat. Poſtremo finis eſt, vt non diſ-
cantur hæ propter ſe, hoc eſt, vt lo-
qui tantum multis linguis poſſi-
mus (quid enim tùm aliud facie-
mus, quàm Pſittacus aut Philomela,
quæ mille vocibus varios cantus
edit,) verùm propter aliud, nempe vt
ad aliquid boni loquamur, qui finis
eſt ſermonis, homini à Deo conſti-
tutus. Et quemadmodum cùm nul-
las, præter patriam intelligo, maxi-

mo

mo adipiſcendæ Dei, rerumq́ʒ co-
gnitionis impedimento teneor: ita
cùm multas diſco, quærendi illius
gloriam, meiq́ʒ officij diligentius fa-
ciendi cauſam interpretari debeo.
Cum autem ad linguas diſcendas,
atq́ʒ ad prima in Rhetoricis funda-
menta ponenda, nihil ſit accommo-
datius, Hermogenis & Aphthonij
clariſsimorum Rhetorum iudicio:
quàm oratorum Græcorum & La-
tinorum diligens interpretatio, hoc
enim exercitium & ad eloquentiam,
& rerum copiam conducit & ner-
uos addit. Nam ſæpe linguæ inter
ſe inuicem diſſentiunt, atq́ʒ ἐκ τοῦ δια-
μέτρου cuncta exactius diſcerni que-
unt. Sed quæ ſit transferendi ratio,
Poëta Horatius indicat, cuius con-
ſilio fit, vt verbum verbo non red-
datur, ſed proprietas diligenter re-
tineatur. Et Diuus Hieronymus,
hanc eſſe regulam boni interpretis
ait,

ait, vt idioma alterius linguæ, ſine linguæ exprimat proprietate. Quod quidem Ciceronem, in Protagoram Platonis, & in œconomicon Xenophontis, & in Demoſthenis contra Aſchinē, eiuſdēq́ꝫ contra Demoſthenē, ex earũ pręfatione feciſſe conſtat. Inquit enim conuerti ex Atticis duorum eloquentiſsimorum nobiliſsimas orationes, inter ſeq́ꝫ contrarias, Aeſchinis & Demoſthenis, nec conuerti vt interpres, ſed vt orator, ſententijs ijſdem, & earum formis, tam figuris quàm verbis ad noſtram conſuetudinem aptis. In quibus non neceſſe habui, verbum pro verbo reddere, ſed genus omne verborum vimq́ꝫ ſeruaui. Eodem modo Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius veteres Comicos interpretati ſunt. Quam etiam rationem interpretandi, Eraſmum, Budæum, Gazam, Vuolfium, ſecutos fuiſſe,

ple-

pleniſsimè patet. Verum cum alia conditio horum ſit, qui flumine orationis, ex optimorum authorum longa obſeruatione, vſuq́ accerſito abundant: alia eorum qui vt linguas ſibi familiares faciant, exercitij gratia vertunt. Vtiliſsimum ijs eruditorum hominum opinione exiſtimatur, qui mediocriter Demoſthenis, Iſocratis, Luciani, Platonis, aliorumq́ clariſsimorum oratorum & Philoſophorum ſcripta intelligunt, vt aut illos ipſos autores latinè conuertant, aut idoneis obſeruatis vocabulis & particulis, certaq́ propoſita dialecto, Latinos Oratores principio ad verbum transferant. Deinde cum proprietatem dialecti propoſitæ, quæ exactam Grammatices cognitionem requirit, aſſecuti fuerint, tum etiam difficultatem in conſarcinandis, & rectè collocandis particulis deuorauerint,

vel

vel per ſuperiorem quem diximus interpretandi modum, vel etiam per periphraſin, quæ non tantum à Quintiliano, interpretatio, ſed etiam circa eoſdem ſenſus, certamen atque enucleatio exiſtimatur progreſsi, egregia cum laude de oratorum & Philoſophorum ſcriptis iudicabunt. Hoc autem eruditorum hominum conſilium ſecutus, vt exiguam quæ mihi contigit græcæ linguæ cognitionem, tractatione argumenti vtilis & honeſti exercerem & augerē, hunc 2. lib. Ciceronis ad verbum tranſtuli. Quod exercitium, ſicut non diffido eruditis & bonis probatum iri: Ita maleuolorum repræhenſiones, μεθ' ὧν δ' οἱ ζωγράφοι τοὺς ἀσεβεῖς γράφουσιν ἐν ᾅδου, μετὰ τούτων, μετ' ἀρᾶς, καὶ βλασφημίας, καὶ φθόνου, καὶ στάσεως, καὶ νείκους περιέχονται, ſtudioſos humanitatis ab hoc honeſto propoſito minimè abſterrere debent. Cum autem ve-

tus

tus consuetudo sit, primitias inge-
niorum his dedicare, qui aut ampliss-
simo dignitatis gradu constituti
sunt, aut generis nobilitate, virtute
& similibus donis excellunt, quo &
ipsi & alij illorum exemplo ad am-
plectenda & fouenda discentium
studia excitentur: Vestræ Genero-
sitati ampliss. D. quæstor, Domine
& mecœnas colendissime, hos pri-
mos & incultos ingenij mei fœtus
nuncupare volui, vt hoc pacto me-
am erga Generositatem amplissi-
mam vestram obseruantiam & gra-
titudinem declararem, quòd supe-
riori anno, cùm clarissimi viri, Do-
mini & patroni mei colendissimi D.
Doctor Paulus Matthię, Sialandica-
rum Ecclesiarum Episcopus vigi-
lantiss. Dominus & promotor me-
us, singulari animi reuerentia colen-
dus, D. D. Nicolaus Hemmingius
perpetuum decus & ornamentum

)(Daniæ,

Daniæ, clariſs. & ornatiſs. D. Doctor Laurentij Roſchildenſis, præceptor meus chariſsimus, ſpem mihi feciſſent manendi in ſtudijs: G. A. V. propter commendationem doctiſs. & humaniſsimi viri D. M. Eraſmi Catholmij, Euangelij fideliſsimi miniſtri, & Domini mei perpetua animi gratitudine colendi, non ſolum inſtitutum probauit, ſed paternè me de multis ac magnis virtutibus, in communi vita neceſſarijs, pietate, humilitate, reuerentia erga ſuperiores, diligentia ac humanitate admonuit, liberaliſsimoq; honorario ornauit. Deinde DEO optimo maximo gratias agerem, quod eximijs multis ac inſignibus virtutibus, Generoſitatem ampliſſimam veſtram ornauerit. Ab eoq; ardenter peterem, vt quarum virtutum ſeminaria, in vobis transfudit, ea quàm diutiſsimè Spiritu ſancto ſuo

ſuo fouere & gubernare dignetur, vt ipſi grata & Eccleſiæ & Reipub: vtilia facere poſsitis. Nam vt alias virtutes, quibus quàm plurimos, inſignis nobilitatis homines G. A. V. poſt ſe longo interuallo relinquit, prætermittam, tamen eximiæ pietatis Generoſitatis veſtræ, vt viuus ſpectator fui, ita quin recorder ſæpius, intermittere non poſſum. Hanc pietatem & ſi diligens ſtudium verbi diuini, attentio ad ſacras conciones, frequens collatio cum miniſtris Euangelij, mirum in modum ſuſtentat: tamen ad eam etiam plurimum confert, inſignis & laudatiſs. virtus ſobrietas, qua vt G. A. V. alijs antecellit, ita ad prudentiam, fidem, iuſticiam, diligentiam, humanitatem paratiſsima eſt. Veriſsimum enim eſt illud, quod Aeſchynes contra Ctheſiphontem citat, eum cui Reipub. munus commiſ-

ſum eſt, σώφρονα καὶ μέτριον δεῖ πεφυκέ-
ναι αὐτὸν, πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν,
ὅπως μὴ διὰ τὴν ἀσέλγειαν τῆς δαπανῆς
δωροδοκῇ κατὰ τοῦ δήμου. Quod autem hunc
2. li. Cic. de officiis quem græcè tran-
ſtuli G. A. V. dedico, non fit pro-
pterea quod hac mea horrida & in-
culta verſione G. V. egeat. Sed
quod mihi perſuaſum planè habeã,
ſi ſub G. A. V. titulo ac nomine in
publicum veniret, tanto in maiori
autoritate & precio fieret. Quam-
obrem ampliſs. D. quæſtor, D. ac
Mecœnas colendiſsime, quàm poſ-
ſum maximè rogo atq; oro, vt G.
A. V. hoc meum exercitium æqui
boniq; conſulere velit, meq;, patro-
cinio atq; fauore ſuo dignetur, hoc
ſi intellexero, dabo operam, vt ma-
iori Græcæ linguæ proprietate, re-
liqui libri breui in lucem prodeant.
Quod reliquũ Deum ter optimum
maximum propter filium vnigeni-
tum

11

tum μεσίτην καὶ ἱκέτην ex animo pre-
cor, precaborq́ ſine vlla intermiſ-
ſione, vt Generoſitatem ampliſsi-
mam veſtram, quam diutiſsimè ad
literarum & pietatis propagationem
& plantationem, ſaluam atq; inco-
lumem conſeruare, in omnibus pijs
cœptis fortunare & ſecundare, pro-
tegere atq; defendere velit. Valeat
in Chriſto Ieſu G. A. V. per omne
æuum Amen, Amen. Datum Vui-
tebergæ Calendis Martij, Anno
1578.

Generoſitati ampliſsimæ
veſtræ

Subiectiſsimus

IOHANNES OLAI
Slangendorpius Danus.

IN SECVNDVM LIBRVM M. T. CICERONIS de officijs, è Latina lingua, in Græcam conuersum, à

IOHANNE OLAI Slangendorpio.

ATtica facundo tellus Demosthene gaudet,
Flumina dulcisono cuius ab ore fluunt.
Oenotrij contrà gaudent Cicerone diserto,
Edidit Ausonio qui sua scripta stilo.
Quisquis ad eloquium tendis, propone Magi-
Hos tibi, dicturus quos imitêre, duos. (stros
Fac Græcum Romana loqui, sed græca latinum.
Crede mihi & scripto, & voce disertus eris.
Ergo tuus laudem labor hic, ô IANE me[illegible]tur,
Quo facis vt græco Tullius ore sonet.
Huius ad exemplum iuuenes ediscite linguas:
Linguarum vobis maximus vsus erit.

M. IOHANNES SEVERINI CHOLDINGENSIS F.

ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥΛΛΙΟΥ ΚΙ-

κέρωνος ῥωμαίου, δευτέρα βίβλος περὶ τῶν καθηκόντων.

ἑρμηνεία ἰωάννου τοῦ σλαγγενδορπίου δάνου.

Καθ᾽ ὃν τρόπον τὰ καθήκοντ᾽ ὦ μάρκε τέκνον, περὶ τῆς καλοκαγαθίας καὶ ἀπὸ πασῶν ἀρετῶν γένους πέφυκε: ἐν τῇ βίβλῳ τῇ προτέρᾳ ἱκανῶς δοκεῖ μοι ἐξηγηθῆναι. ἕπεται οὖν ἵνα νῦν τὰ τῶν καθηκόντων γένη, πειράσωμαι διελθεῖν, ἃ εἰς τὸ τοῦ βίου κόσμιον καὶ τὴν τούτων πραγμάτων, οἷς χρῶνται οἱ ἄνθρωποι εὐπορίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐξουσίαν συμφέρει. ἐν ᾧ ζητεῖσθαι εἶπον, τί λυσιτελὲς καὶ τί ἀλυσιτελές: ἔτι δὲ ἐκ τῶν χρησίμων τί χρησιμώτερον, ἢ τί χρησιμώτατον: περὶ ὧν τοὺς λόγους ποιήσομαι, ἐὰν βραχέως μικρῷ πρότερον ὑπὲρ προαιρέσεως καὶ ὑποθέσεώς μου εἴπωμαι. καίπερ γὰρ αἱ βίβλοι αἱ ἡμέτεραι, πλείους οὐ μόνον πρὸς τὴν τοῦ ἀναγινώσκειν,

ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ γράφειν σπουδὴν ἐπαξίαν, ὅμως ἐνίοτε ὑποδείδω τῆς φιλοσοφίας ὄνομα χρηστοῖς τισι ἀνδράσι φθονερὸν εἶναι, εἴτινες καὶ ἐν αὐτῇ ἐμὲ, τοσοῦτον ἐπιμελείας, φύσεως καὶ χρόνου τιθέναι ἂν θαυμάσαιεν. ἐγὼ μὲν ἄχρι οὗ ἡ πολιτεία, διὰ τούτων ἐκυβερνᾶτο, οἷς αὐτὴ ἑαυτὴν κατεπίστευσεν, πάσας τὰς φροντίδας καὶ λογισμοὺς μου, εἰς τὸ μέλλον συνοίσειν αὐτῇ προσήνεγκα. ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἅπαντα ἐκρατεῖτο, οὐδὲ συνέστηκε τῷ συμβουλίῳ τὸ ἀξίωμα, καὶ τέλος παραστάτας καὶ συμβούλους τοῦ σώζειν τὴν πολιτείαν βελτίστους τῶν πολιτῶν ἄνδρας ἀπώλεσα, οὔτε ἐμὲ ἄλγεσι ἐν οἷς εἶχον ἂν ἀνηλωμένος εἰ μὴ τούτοις ἀντέστην, οὔτε πάλιν ταῖς ἀναξίαις τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πεπαιδευμένου ἡδοναῖς ἐνέδων. καὶ εἴθε τὴν ἐξ ἀρχῆς τὴν κατάστασιν ἐτέλεσε ἡ πολιτεία. καὶ μὴ ἀνθρώποις οὐ μόνον διαλάττεσθαι, ἀλλὰ καὶ λυμαίνεσθαι τὰ πράγματα, τοῖς ἐπιθυμμένοις ἂν ἐνέπεσεν. ἡμεῖς τε γὰρ ἀναστάτου τῆς πολιτείας οὔπω γενομένης, παραπεπλωκότα τὸν καιρὸν οὕτω εἰλήφαμεν, ὥστε μεῖζον ἐπιμελείας ἐπὶ τὸ πράττειν ἢ ἐπὶ τὸ γράφειν εἰσεφέρομεν, καὶ

ὅθ

οὐ μόνον ἃ νῦν διανοούμεθα, ἀλλὰ καὶ πεπολιτευμένα τὰ ἡμέτερα διεγράψαμεν, ὥσπερ ἄλλοτε πολλάκις ἐποιήσαμεν. ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτεία περὶ ἣν πᾶσά μου φροντὶς λογισμὸς καὶ σπουδὴ διατρίβειν εἴωθε, μηδεμία παντελῶς ἦν, ταῦτα τὰ γράμματα τὰ ἀγοραῖα δήγε, καὶ βουλευτικὰ ἐκκεκώφωται. διεξιὼν οὖν ἕκαστα τούτων, πρὸς ἐμαυτὸν, καὶ τὴν διάνοιάν μου ἤδη ὥσπερ ἐν προτέρᾳ ἡλικίᾳ, ἄηθη τοῦ ῥαθυμεῖν νομίσας, κάλλιστα τὴν δυσχέρειαν καὶ ἀδημονίαν ἀφαιρεῖσθαι ἂν δυνήσεσθαι ἡγησάμην, εἰ τῆς φιλοσοφίας μνημονεύων, ᾗ νεώτερος ὢν τοῦ μαθεῖν ἕνεκα, πολὺ χρόνου ἔδωκα, ἐπειδὴ δὲ πολιτεύεσθαι ἠρξάμεθα, καὶ παντάπασιν τοῖς δημοσίοις ἐπεχείρουν, τοσοῦτο φιλοσοφεῖσθαι τόπου ἦν, ὅσον φίλοι, καὶ τῆς πόλεως διοίκησις συνεχώρουν. καὶ τοῦτο καθάπαξ ἐν τῷ ἀναγινώσκειν ἀνηλίσκετο, ὅτι τοῦ γράφειν σχολὴ οὐκ ἦν. τοῦτο ὅμως ἐν μεγίστοις πήμασιν ἀγαθοῦ κτήσασθαι δοκοῦμεν τοῦ συγγράφεσθαι, ἃ μήτε ἱκανῶς τοῖς ἡμετέροις γνωστὰ ἦν, καὶ ὅμως τῆς γνώσεως ἀξιώτατα ἦν. τί γὰρ ὦ θεοὶ διὰ αἱρετώτερον τῆς σοφίας, τί φέρτερον, τί τῷ ἀνθρώπῳ βέλτιον, τί

ἀνθρώπου ἀξιώτερον, ἧς οἱ ἐπιθυμοῦντες
φιλόσοφοι καλοῦνται, καὶ οὔτ' ἄλλ' ἐστὶν
ἡ φιλοσοφία, ἐὰν ὀρθῶς ἑρμηνεύειν βουλη-
θῇς, ἢ τῆς σοφίας ἐπιτήδευμα, σοφία δὲ
ἐστὶν (ὥς ἐκ τῶν προτέρων φιλοσόφων τὶς
ὥρισε, τῶν θείων καὶ ἀνθρωπείων αἰτιῶν τε
οἷς τὰ πράγματα συνέχεται γνῶσις, ἧς
τὴν ἐπιστήμην ὅς μέμφεται, οὔγε ξυνίημι,
τί ἐπαινέσειεν ἂν τις. εἴτε μὲν γὰρ ἡ τῆς
ψυχῆς τέρψις ζητεῖται, ἀνάπαυσις τε τῶν
φροντίδων, τί τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασι
ἂν παραβληθῆναι δύναται, οἳ ἀεὶ τι ἐπιζη-
τοῦσιν. ὅτι ἀνήκει καὶ ἰσχύει πρὸς τὸ εὖ καὶ
εὐδαιμόνως ζῆν, εἴτε ὁ τῆς καρτερίας καὶ
ἀρετῆς τρόπος ζητεῖται, ἡ μὲν αὕτη τέχνη
ἐστὶν, ἢ παντελῶς οὐδεμία, δι' ἧς, ταύτας
κτώμεθα. οὐδεμίαν δὲ λέγειν τὴν τῶν με-
γίστων πραγμάτων τέχνην εἶναι, ἐπειδὴ
τῶν μικροτάτων οὐδεμία, ἄνευ τῆς τέχνης
εἶναι ἂν δύναιτο, ἀνθρώπων ἐστὶν ὀλίγον
συνεχῶς λαλούντων, καὶ ἐν μεγίστοις πρά-
γμασι ἁμαρτανόντων. εἰ δὲ ἐστι τὶς ἡ τῆς
ἀρετῆς παιδεία, ποῦ αὐτὴ ἂν ζητείσεται, ὅταν
ἐκ τούτου τοῦ μανθάνειν γγύους ἀπῆλθες,
ἀλλὰ ταῦτα ὅτε πρὸς τὴν φιλοσοφίαν πα-
ρακαλοῦμεν, ἀκριβώστερον διορίζεσθαι εἰώ-

θασιν

θασιν, ὅτι ἐν τῇ ἄλλῃ γε βίβλῳ πεποιήκα-
μεν. τούτου δὲ τοῦ χρόνου ὑμῖν διασαφητέον.
διότι στερηθέντες τῆς πολιτείας ὑπηρεσίας,
ταύτῃ τὸν νοῦν προσεχόμεν. προσβάλλεται
δὲ ἡμῖν, καὶ δήπου παρὰ τῶν πεπαιδευμέ-
νων καὶ πολυμαθῶν ζητούντων, πότερον
ἱκανῶς βεβαίως πιθεῖν δοκοῦμεν, οἱ ὅτε κα-
ταλαμβάνεσθαι οὐδὲν δύνασθαι λέγομεν,
ὅμως καὶ περὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων δια-
λέγεσθαι εἰώθαμεν: καὶ τούτου τοῦ χρόνου τὰ
τοῦ καθήκοντος παραγγέλματα διώκομεν.
οἷς βουλοίμην ἂν ἱκανῶς ἡμετέρα ἡ γνώμη
γεγνωρίσθαι, οὐ γάρ ἐσμεν οὗτοι, ὧν ὁ νοῦς
ἐπὶ ἁμαρτήματος περιφέρεται. τίς γὰρ
εἴη ἂν νοῦς, ἢ τίς βίος μᾶλλον, ὃς μόνον
τοῦ διαλέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ τοῦ ζῆν λόγου
ἀπαρθέντος, ἡμεῖς δὲ ὥσπερ τῶν λοιπῶν ὃι
μὲν ἄλλα δῆλα, ἄλλα δὲ ἄδηλα εἶναι λέγου-
σι, οὕτω τούτων διαφέροντες, ἄλλα μὲν εἰ-
κότα, ἄλλα δὲ μὴ εἰκότα εἶναι λέγομεν. τί οὖν
ἐστιν ὅτι ἐμὲ ἐμποδίσει, ταῦτα μὲν ἃ ἐμοὶ
εἰκότα δοκεῖ διώκειν, τὰ δὲ ἐναντία αἰτιᾶσ-
θαι, καὶ τὸν τοῦ βεβαιοῦσθαι κόμπον φεύγον-
τα, τὴν προπέτειαν ὑπαλεύεσθαι. ἐναντίως
δὲ τὰ πάντα παρὰ τῶν ἡμετέρων διαλέγεται,
ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ πιθανὸν ἐκλάμπειν οὐκ

ἂν δύναιτο, εἰ μὴ καθ' ἑκάτερον μέρος ἂν γένοιτο τῶν αἰτιῶν ἀντιπαραβολή. ἀλλὰ ταῦτα ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀκαδημιακαῖς ζητήσεσι, ἱκανῶν (ὡς δοκεῖ) ἐπιμελῶς διωρισμένα ἐστί. σοὶ δὲ ὦ κικέρων καίπερ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ ἐπιφανεστάτῃ φιλοσοφίᾳ, τοῦ κρατίππου εἰσηγητοῦ ὄντος, διατρίβεις, τοῦ τούτοις ὁμοιοτάτου, οἳ ταῦτα ἐκτήσαντο, ὅμως τὰ ἡμέτερα ἔγγιστα τοῖς ὑμετέροις οὐκ ἄγνωστα εἶναι βεβούλημαι. ἀλλὰ ἤδη εἰς τὴν πρόθεσιν ἐμβησώμεθα.

πέντε οὖν τρόπων τοῦ τὸ καθῆκον διώκειν προτεθέντων, ὧν μὲν δύο εἰς τὸ κόσμιον, καλοκαγαθίαν τε παρατείνουσι, δύο δὲ εἰς τὰς τοῦ βίου χρείας, ὄλβον, εὐπορίας, καὶ τὰς δυνάμεις, καὶ πέμπτος πρὸς τὴν κρίσιν προαιρεῖσθαι, ἐὰν ποτε ταῦτα ἃ λέλεχα πρὸς ἄλληλα πολεμοῦν δοκῇ, τὸ καλοκαγαθίας μέρος τετελείωται, ὅγε βουλοίμην ἄν σοι φανερώτατον εἶναι. τοῦτο δὲ περὶ οὗ διαλεγόμεν, τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ ὃ ὠφέλιμον λέγεται, ἐν ᾧ λόγῳ ἡ συνήθεια πεσοῦσα ἥμαρτε τῆς ὁδοῦ, καὶ ἠρέμα εἰς τοῦτο ἀφεῖλκται, ἵνα ἀπὸ τοῦ καλοῦ τὸ ὠφέλιμον ἂν διαχωρίσῃ, καὶ καλόν τι, ὅ,τι χρήσιμον οὐκ ᾖ κατασταθῇ: καὶ ὠφέλιμον ὅ,τι οὐ κα-

λὸν

λόν· ἧς οὐδεὶς ὄλεθρος μείζων περὶ τὸν ἀν-
θρώπων βίῳ προσφέρεσθαι ἂν ἐδυνήθη.
μεγίστου γε ἀξιώματος, οἱ φιλόσοφοι
σεμνῶς, δήπου μὲν καὶ καλῶς, ταῦτα τὰ
τρία γένη τὰ σύγχυτα τῇ διανοίᾳ διακρί-
νουσι, πᾶν γὰρ ὅσον δίκαιον ἂν εἴη, τοῦτο
αὐτὸ καὶ συμφέρον εἶναι οἴονται. εἶτα ὅ,τι
καλὸν τοῦτο αὐτὸ εἶναι δίκαιον. ἐξ οὗ γίνε-
ται, ὥστε πᾶν ὅσον καλὸν ἂν εἴη ταυτὸ χρή-
σιμον εἶναι. ὅσοι εἰδεῶς σκέπτονται, οὗτοι
πολλάκις τοὺς ἐπικλόπους ἀνθρώπους, καὶ
δεινοὺς θαυμάζοντες, τούτων τὴν πονηρίαν
τὴν σοφίαν εἶναι νομίζουσιν. ὧν ἁμαρτίαν
ἀφαιρεῖσθαι δεῖ, καὶ τὴν πᾶσαν δόκησιν. εἰς
τοῦτο τὸ εἶδος ἀναφέρειν, ἵνα καλαῖς βουλαῖς
καὶ δικαίοις πράγμασι, οὐ τῇ πανουργίᾳ.
οὐδὲ πονηρίᾳ νομίζωσι ταῦτα ὧν ἐπιθυμοῦν-
τι, ἐπιτυγχάνειν δύνασθαι. ἃ οὖν πρὸς τὸ σώ-
ζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον παρατείνει, τὰ μὲν
ἐστι ἄψυχα, οἷον χρυσίον, ἀργύριον, ὡς τὰ τῆς
γῆς βλαστήματα, καὶ τἄλλα ταύτου γένους. τὰ
δὲ ἔμψυχα, ἃ ὁρμήματα αὐτῶν, καὶ τῶν πρα-
γμάτων ἐπιθυμίας ἔχει, τούτων δὲ ἄλλα λό-
γου ἄπειρά ἐστι, καὶ ἄλλα περὶ λόγῳ χρώμενα.
ἄπειροι τοῦ λόγου εἰσὶ οἱ ἵπποι, βόες, καὶ
τὰ λοιπὰ, μῆλα καὶ μέλισσαι, ὧν ἔργον

διαιρεῖται εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων χρείαν καὶ βίον. τῶν δὲ λόγῳ χρωμένων, δύο γένη τίθεται, ἓν μὲν τῶν θεῶν, ἕτερον δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐστί. τοὺς μὲν γὰρ θεοὺς εὐνοήτους ἡ εὐσέβεια καὶ ἀγνότης ποιεῖ. ἔγγιστα δὲ καὶ μετὰ θεοὺς, οἱ βροτοὶ τοῖς ἀνθρώποις, μάλιστα χρήσιμοι εἶναι δύνανται. τούτων δὲ πάλιν πραγμάτων ἃ βλάπτει αὐτοὺς ὁ διορισμός ἐστι. ἀλλὰ ὅτι τοὺς θεοὺς οὐ βλάπτειν ἡγοῦνται. χωρὶς τούτων οἱ ἄνθρωποι τοῖς ἀνθρώποις λυσιτελεῖν ἢ τ' αὐτοὺς βλάπτειν λογίζονται. ταῦτα μὲν γὰρ αὐτὰ, ἃ τὰ ἄλογα εἰρήκαμεν, πλεῖστα τῶν ἀνθρώπων πράγμασι πεποιημένα ἐστί. ἃ οὔτ' ἂν ἔχωμεν, εἰ μὴ ἡ χεὶρ, καὶ ἡ τέχνη ἐπιβεβήκωσι, οὔτε τούτοις ἄνευ τῆς τῶν ἀνθρώπων διοικήσεως ἂν χρώμεθα. οὐδὲ τῆς ὑγείας θεραπευσία, οὐδὲ πλοῦς, οὐδὲ γεωργία, οὐδὲ σίτων καὶ τῶν ἄλλων λοιπῶν ἐπικαρπία καὶ διατήρησις, χωρὶς τῶν ἀνθρωώπων βοηθείας τις εἶναι ἂν δυνηθῇ. ἤδη καὶ ἡ τῶν τούτων πραγμάτων συγκομιδὴ, ὧν πλήθοι μὲν ἂν, καὶ τούτων ὧν δεοίμεθα, παραπομπὴ οὐδεμία δήπου ἂν εἴη. εἰ μὴ οἱ ἄνθρωποι ταύταις ταῖς ὑπηρεσίαις ἂν ἐχρῶντο. καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, οὔτε οἱ λίθοι ἀπὸ τῆς γῆς ἂν ἐκκόπτοιντο.

το.

το, εἰς τὴν ἡμετέραν χρείαν ἀναγκαῖοι, οὔτε σίδηρος, χρυσίον, ἀργύριον, χαλκίον παντελῶς κρυπτόν, ἄνευ τοῦ τῶν ἀνθρώπων πονήματος καὶ χειρὸς σκάπτοιτο ἄν. τέγαι δὲ οἷς καὶ ῥίγους ἀδικία ἐξεβάλλετο, καὶ τῶν καυμάτων δυσχερείαν καταπαύσαιντο ἄν, πόθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπείας φύσει δίδοσθαι δυνηθείησαν, ἢ μετὰ ταῦτα ἀντιλαμβάνεσθαι, εἰ ἢ τῇ τοῦ κύματος δυναστείᾳ, ἢ τῇ τῆς γῆς κινήσει, ἢ γήρᾳ ἔπεσον, εἰ μὴ κοινὸς ὁ βίος, παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τούτων πραγμάτων βοηθήματα δεῖσθαι μεμαθήκῃ. πρόσθες, ὑδραγωγίας, διακλησίας, τῶν ποταμῶν, τῶν ἀγρῶν ἐποχετείας, τὸ φορτίον προτιθεμένον κύμασι, λιμένας χειροποιήτους, οὐκ ἄνευ τῶν ἀνθρώπων ἔργου ἂν ἔχειν δυνοίμεθα. ἐξ ὧν πάντων, καὶ πολλῶν ἄλλων δῆλόν ἐστιν, τινὲς ἂν καρποὶ, καί τινες φόροι, ἀπὸ τῶν πραγμάτων τῶν αὐτῶν ἀλογ' ἐστιν, ὄντες τυγχάνωσι: αὐτοὺς ἡμεῖς χωρὶς τῶν ἀνθρώπων χειρὸς καὶ ἔργου οὐδαμῶς δέξασθαι ἂν δυνηθείημεν. καί τινες ἀπὸ τῶν ζώων καρποὶ, ἢ τί ὄφελος; εἰ μὴ οἱ ἄνθρωποι βοηθοῖεν ἀπολαύεσθαι ἂν δύναιντο. καὶ γὰρ ἂν οἱ αἴτιοι τοῦ εὑρίσκειν ἐγένοντο, ὧν ἀπὸ τοῦ τῶν ζώων ἑκάστου χρείαν ἔχειν δυ-

ναίμεθα, ἄνθρωποι δήπου ἦσαν. οὔτε τοῦ-
τοι χρόνου ἔξω τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελείας
ἢ ποιμαίνειν ἵππους, ἢ δαμᾶν, ἢ σώζειν. ἢ ἂν
πεπανοὺς καρποὺς ἀπὸ τούτων δέχεσθαι
διοίτ' ὦμεν. καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν, καὶ ἃ
βλάπτουσι ἀποκτίνωνται, καὶ ἃ τῇ χρείᾳ
εἶναι δύνανται λαμβάνονται. τί γὰρ ἀριθ-
μήσω τὸ τεχνῶν πλῆθος, ὧν ἄνευ ἡ ζωὴ
οὐδεμία εἶναι ἂν ἐδυνήθη; τίς γὰρ θερα-
πεύων τοὺς νοσεροὺς, οἷα ἂν εἴη τῶν ὑγιαι-
νόντων ἀπόλαυσις, οἷα ἡ τροφὴ ἢ κόσμος.
εἰ μὴ οὕτω πολλαὶ ἡμῖν τέχναι παρασκευά-
ζωνται; οἷς πράγμασι κοσμηθεῖσα ἡ ἀνθρώ-
πων ζωὴ, τοσοῦτον διΐσχει ἀπὸ τῶν τῆς τρο-
φῆς, καὶ καλλωπισμοῦ τῶν ἀλόγων. ἄστεα
πρὸς τούτοις ἄνευ τῶν ἀνθρώπων ἐκκλησίας,
οὔτε κατασκευάζεσθαι οὔτε οἰκεῖσθαι οὐκ ἂν δυ-
νηθείησαν. ὅθεν καὶ νόμοι καὶ τρόποι διδογ-
μένοι, τοῦτο δὲ τῆς δίκης ἴση διαγραφὴ, καὶ
ἡ ἀληθὴς τοῦ ζῆν διδασκαλία, διὰ ὧν εὖ τε
καὶ μακαρίως διάγεται, οἷς πράγμασι, καὶ
ἡ τῶν ψυχῶν πραότης, καὶ κοσμιότης ἠκο-
λούθησε, καὶ πεποίηται, ἵνα ὁ βίος ἀσ-
φαλέστερος ᾖ, καὶ λαβεῖν καὶ ἀνταλλάττειν
τὰς δυνάμεις καὶ φόρους, μηδενὸς πράγμα-
τος ὑστερίζοιμεν. μακρότεροι δὲ ἐν τούτω περὶ

τόπῳ

τόπῳ ἐσμέν, ἢ ἴσως ἀναγκαῖόν ἐστι. τίς μὲν γάρ ἐστιν, ᾧ οὐ δῆλά ἐστι ταῦτα, ἃ πολλοῖς λόγοις ἀπὸ τοῦ Παναιτίου λέγεται. μηδένα μήτε στρατηγὸν ἐν πολέμῳ, μήτε οἴκοι ἀρχηγὸν λαμπρὰ καὶ σωτήρια τὰ πράγματα τὸν ποιεῖν, ἄνευ τῶν τῶν ἀνθρώπων σπουδῶν δύνασθαι. ἐξετάζεται ὑπὸ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Ἀγησίλαος, Ἀλέξανδρος, οὓς ἀποφησί ἄνευ τῶν τῶν ἀνθρώπων βοηθημάτων τοσαῦτα πράγματα ποιεῖν ἂν δυνηθῆναι. χρῆται ἐν τοῖς φανεροῖς πράγμασι, μάρτυσι οὐκ ἀναγκαίοις, καὶ ὥσπερ μεγάλας χρείας, ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων συμφωνίας, καὶ συμφυΐας κτώμεθα, οὕτω οὐδεὶς ὡς ἀπευκτὸς λοιμός ἐστιν, ὃς οὐκ ἂν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, γίνοιτο τοῖς ἀνθρώποις. ἔστι τοῦ Δικαιάρχου περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων τελευτῆς βίβλος, περιπατητικοῦ μεγάλου καὶ εὐπόρου, ὃς συνηγμένων τῶν λοιπῶν αἰτιῶν, τοῦ κατακλυσμοῦ, λοιμοῦ, ἐρημώσεως ζώων, καὶ μαὶ ὠκίστου πλήθους, ὧν ὁρμήματί τινα τῶν ἀνθρώπων γένη ἀνηλῶσθαι διδάσκει, ἔπειτα παραβάλλει, πολλῷ πλείους τῶν ἀνθρώπων ὁρμήματι, τουτέστι τοῖς πολέμοις καὶ στάσεσι, ἢ ἐν τῇ πάσῃ λοιπῇ συμφορᾷ ἀπολωλεκέναι. ἐπειδὴ οὖν οὗτος ὁ τόπος μηδὲν ἔχει ὑπονοίας, μὴ οὐ δι' ἄνθρωποι

τοῖς

τοῖς ἀνθρώποις, καὶ συμφέρωσι καὶ βλά-
πτωσι, μάλιστα ἴδιον τῆς ἀρετῆς τοῦτ' εἶναι
οἶμαι, τοὺς τῶν ἀνθρώπων νοῦς ἑαυτοῖς συν-
ναλλάττειν, καὶ εἰς τὰς χρείας αὐτῶν προ-
σθεῖναι. Διόπερ ἃ ἐν πράγμασι τοῖς ἀλό-
γοις, καὶ ἃ ἐν χρείᾳ μὲν τῶν ζώων διεξόδῳ
γίνονται, ταῖς χειροτεχνίαις ταῦτ' εἰς τὸν
τῶν ἀνθρώπων βίον περιτίθενται, χρηστῶς ἀν-
θρώπον δὲ σπουδαὶ εἰς τὴν τῶν ἡμῶν πραγ-
μάτων τὴν μεγαλουργίαν, τῇ τῶν ἀνδρῶν
φερτάτων σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ ἕτοιμαι καὶ
εὐπρεπεῖς παρασκευάσονται. καὶ γὰρ πᾶ-
σα ἡ ἀρετὴ σχεδὸν περὶ τριῶν πραγμάτων
διατρίβει. ὧν μὲν γὰρ ἓν ἐστὶν ἐν τῷ ὁρᾶν,
τί ἂν ἐν τῷ ἑκάστῳ πράγματι ἀληθὲς καὶ
ἐπιδέξιον εἴη, καὶ τί προσῆκον ἑκάστῳ γίνε-
ται, τί ἂν τοῦ ἑκάστου πράγματος αἴτιον εἴη.
ἕτερον δὲ κωλύειν τὰς τῆς διανοίας κινήσεις,
ἃς Ἕλληνες πάθη καλοῦσι, καὶ ὀρέξεις ἃς
ἐκεῖνοι ὁρμὰς τῷ λόγῳ πεποιηκέναι πειθο-
μένας. τρίτον τοῖς οἷς συνάγμεθα με-
τρίως καὶ εἰδότως χρῆσθαι, ὧν ἂν ἐπιτηδεύ-
μασι, ταῦτα ὧν ἡ φύσις καὶ ἐπιμέλεια ἐπι-
θυμεῖ, πλεοναχῶς καὶ χλευδὸν ἔχοιμεν.
διὰ τούτων τέλος ἐὰν μὲν γάρ τι ἡμῖν
ἐπιφέρηται ζημίας κωλύσωμεν καὶ τιμω-
ρήσωμεν

ρήσωμεν αὐτοῖς οἱ βάπτειν ἡμᾶς ἐπεχείρη-
σαν, καὶ παρὰ αὐτῶν τοσαύτην δίκην λη-
ψώμεθα, ὅσον ἐπιείκεια καὶ φιλανθρωπία
πάρχει. οἷσι δὲ τρόποις ταύτης τῆς δυνά-
μεως τυχεῖν δυνάμεθα, ἵνα τὰς τῶν ἀνθρώ-
πων σπουδὰς ἔξωμεν, ἤδη ἐροῦμεν, οὐδὲ δήπου
μακρὰν ὄπισθεν, ἀλλὰ βραχέα πρότερον
λέγειν δεῖ. μεγάλην μὲν δυναστείαν καθ'
ἕκαστον μέρος, τῆς τύχης εἶναι, εἴτε μὲν εἰς
τὰς εὐπορίας, εἴτε δὲ ταλαιπωρίας, τίς οὐκ
ἔγνων; καὶ γὰρ ὅταν εὐπραγίᾳ ταύτης
χρώμεθα, εἰς τὰς εὐγμένας δ᾽ ἐξόδους κομιζό-
μεθα, καὶ ὅταν ἀντιπνεύσῃ θλιβόμεθα.
αὕτη οὖν ἡ τύχη τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα
ἐλαχύτερα ἔχει. πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν
ἀλόγων λαίλαπας, κύματα, ναυαγίας,
καταφορὰς, πυρπολήσεις· ἔπειθ' ὑπὸ ζώων
ἐπιχάργματα, δηγμούς, ὁρμὰς, ταῦτα
οὖν ὡς λέλεχα, ἐλαχύτερά ἐστιν. ἀλλά τοι
ἐκ τῶν στρατευμάτων ἧττη, οἷον ἔγγιστα τριῶν
πολλάκις πολλῶν φόνοι ἀρχηγῶν, οἷον νεωστὶ
μεγάλου καὶ ἐπιφανοῦς ἀνδρὸς, φθόνοι πρὸς
τούτοις πλήθους, καὶ περὶ ὑπὲρ τῶν πολιτῶν
ζημίματα, συμφοραὶ, φυγαὶ, καὶ πάλιν
εὐπορίαι τιμαὶ, ἀρχαὶ νίκαι καὶ τοιαῦτα
ἀπαντῶντα ἐστὶν, ὅμως ἄνευ τῶν ἀνθρώπων
ἔργων

ἔργων καὶ ἐπιμελειῶν οὐδετέρωθεν πικθήσε-
σθαι δύναται. τούτου οὖν γνωρισθέντως, λε-
κτέον ἐστὶ, τινὰ τὸν τρόπον, τὰς τῶν ἀνθρώ-
πων βουλήσεις εἰς λυσιτελείας τὰς ἡμετέ-
ρας ἐπεῖκειν καὶ ὀτρύνειν ἂν ἰσχύσοιμεν. ὃς
ἐὰν μακρότερος ὁ λόγος ἢ μετὰ τοῦ τῆς
ὠφελείας μεγέθους συλλέλεκται, μικρότερος
ἴσως δοκήσει. ὅσα οὖν οἱ ἄνθρωποι ἀνθρώ-
πῳ περιτιθεῖσι, οἷς τοῦτον αὔξειν καὶ κοσ-
μεῖν ἐπιθυμοῦντι. ἢ τῆς εὐνοίας ἕνεκα ποιοῦσι,
ὅταν περί τινος αἰτίου τινὰ προαιροῦνται, ἢ τι-
μῆς εἴ τινος ἀρετῆς ἀποβλέπουσι, καὶ εἶναι
ἄξιον τύχης ὡς μεγίστης νομίζουσι: ἢ ᾧ πι-
στεύοντες ἔν τε πράγμασι αὐτοῦ συμβουλεύειν
λογίζονται: ἢ τινος ἐν εὐδαιμονίᾳ τοῦ διά-
γοντος ὑπερδείδουσι. ἢ ἐναντίως παρ' ὧν τι
προσδοκῶσι, οἷον ὅτε οἱ βασιλεῖς, εἴτε
ἐπιδήμιοι οἱ ἄνθρωποι τινὰς δόσεις προτί-
θενται, ἢ ἐσχάτως περὶ χρηματισμοῦ εἴτε μι-
σθῷ ἕλκονται: ὃς δήπου αἴσχιστός ἐστιν ὁ
τρόπος καὶ ἀμορφέστατος, καὶ τούτοις οἱ
ταύτῃ συνέχονται, καὶ ἐκείνοις οἱ εἰς
τοῦτον συμφεύγειν ἐπιχειροῦσι, κάκιστα γὰρ
ἔμελλε τὸ πρᾶγμα ἔχειν, ὅταν ὅτι διὰ
τῆς ἀρετῆς ποιεῖσθαι ὀφείλει, τοῦτο διὰ
τῶν χρημάτων πειρᾶται ἀλλ' ὅτι ἐνίοτε
βοη-

βοήθημα τοῦτ' ἀναγκαῖόν ἐστι, ὥσπερ τού-
τῳ χρῆσθαι δεῖ, ἐροῦμεν, ἐὰν πρότερον περὶ
τούτων πραγμάτων, ἃ ἰδιότερά ἐστι τῇ
ἀρετῇ εἴπωμεν. καὶ μὴν καὶ οἱ ἄνθρωποι
ἑαυτοὺς τὴν τοῦ ἑτέρου ἀρχὴν καὶ δυναστείαν
ὑπὲρ πολλῶν αἰτιῶν ὑποβάλλουσιν. ἄγονται
γὰρ ἢ τῇ εὐνοίᾳ, ἢ διὰ τῶν εὐεργεσιῶν με-
γέθει, ἢ τῆς ἀξίας μεγαλοπρεπείᾳ, ἢ τῇ τῆς
δόσεως καὶ ὑποσχέσεως ἐλπίδι ἀπατη-
θέντες, ἢ τὸ ἔσχατον ὥσπερ πολλάκις ἐν πο-
λιτείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ εἴδομεν μισθῷ ὑποχεί-
ριος γενόμενος. πάντων δὲ πραγμά-
των οὐδὲν πρὸς τὸ τὰ ἔχοντα διασώζειν
καὶ διαφυλάττειν ἐπιτηδειότερον ἢ τὸ ἀγα-
πᾶσθαι οὔτε ἀλλοτριώτερον ἢ φοβεῖσθαι, περὶ
οὗ παγκάλως ὁ Ἔννιος λέγει, ὃν φοβοῦ-
σι, μισοῦσι, ὃν ἕκαστος μισεῖ, ἀπολέ-
σθαι ἐπιθυμεῖ. πολλῶν δὲ φθόνων οὐδεμίας
οὐσίας ἂν ἀντιστάναι δύνασθαι, εἰ πρότερον
ἄγνωστον ἦν, νεωστίγε γεγνώρισται, οὐδ' ἄρα
τούτου τυράννου μόνον, ὃν τοῖς ὅπλοις βιασθεῖ-
σα ἡ πόλις πέπονθε ὁ ὄλεθρος ἐπιφαίνει,
ὅσον ὁ τῶν ἀνθρώπων φθόνος εἰς λοιμὸν
ἰσχύει. ἀλλὰ τῶν λοιπῶν ὅμοιαι ἐκβάσεις
τυράννων, ὧν οὐδὲ σχεδὸν τις ὁμοίαν ὄλε-
θρον διέφυγε: κακὸς μὲν γὰρ φύλαξ

τῆς

τῆς συνεχείας ὁ φόβος· καὶ ἐναντίως δὲ
ἡ εὔνοια πιστή ἐστι, εἴτε καὶ εἰς τὸ ἐνδελεχές.
ἀλλὰ τούτοις οἳ δυναστείᾳ βιασθέντας τῇ
ἀρχῇ καταναγκάζουσι προσήκει δήπου ἀκρι-
βοδίκαιον περιστᾶν, ὥσπερ δεσπόταις εἰς
δούλους, εἰ ἑτέρως διαχειρίζεσθαι οὐ δύνανται.
οἱ δὲ ἐν ἐλευθέρᾳ πόλει οὕτω ἑαυτοὺς παρα-
σκευάζουσι, ὥστε φοβεῖσθαι, τούτων οὐδὲν εἶναι
ἀβελτερώτερον δύναται. κἂν μὲν γὰρ διά
τινος κράτος καταβυθύζωνται οἱ νόμοι, κἂν
ἐλευθερία ἡ περιθαμβής ἐστιν, ἐπιφαίνεται
ὅμως ταῦτα ἅπαξ, ἢ κρίσεσι τοῖς ἀφώνοις,
ἢ κρυπτοῖς περὶ τῆς τιμῆς ψηφίσμασι. συντο-
νότεροι δὲ ἀνοχαί εἰσι, διαλειπούσαις τῆς ἐλευ-
θερίας ἢ κατεχομένης. ὅτι δὲ πoῤῥωτάτω ἀνή-
κει, οὐδὲ εἰς σωτηρίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς
τὰς εὐπορίας καὶ δύναμιν ἰσχύει μάλιστα,
τοῦτο ἀγαπήσομεν, ἵνα τὸ δέος ἀπῇ, καὶ ἡ
ἀγάπη καθέξηται. οὕτω ῥᾷστα ἃ βουλόμεθα
καὶ ἐν ἰδίοις πράγμασι, τούτων καὶ ἐν πο-
λιτείᾳ τυχήσομεν. καὶ γὰρ οἱ δείδεσθαι ἐπι-
θυμοῦσι, παρ' ὧν δείδονται, τοὺς αὐτοὺς ἐκεῖνοι
ἂν φοβῶνται ἀνάγκη ἐστί. τί μὲν γοῦν οἰώμεθα
πρότερον ἐκεῖνον τὸν Διονύσιον, τίνι τῷ φό-
βου τιμωρήματι φλέγεσθαι εἰωθέναι, ὃς τοὺς
ξυροὺς δείδων, μετ' ἄνθρακος ἐπέκαυσε
τὴν

τὴν κόμην αὐτοῦ, τί ἀλέξανδρον φεραῖον
τίνι αὐτὸν νῦν βιωκέναι ἂν λογιζώμεθα; ὅς
οἷον γραφθεῖσαι ἀναγινώσκομεν, ὅταν τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ θήβην λίαν ἀγαπῶν. ὅμως
εἰς ταύτην ἀπὸ τῶν εὐωχιῶν, εἰς θάλαμον
καταβαίνων, βάρβαρον καὶ τοῦτόνγε, ὥσπερ
γέγραπται στίγμασι σημειούμενον, καὶ τὸ ξί-
φος σπάσοντα κεκέλευκε προηγεῖσθαι, καὶ
εἰσπέμπων τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἑαυτοῦ, οἳ
ἂν κατασκοπήσοιεν κιβωτοὺς τὰς γυναι-
κείας, μή τι ἐν ἐσθῆσι οἱ σοῦ κρύπτηται διε-
τάσωσι. ὦ τάλανα, ὅς πιστότερον καὶ τὸν
βάρβαρον καὶ στιγμάτιον ἂν νομίσειεν ἢ σύγ-
γαμον αὐτοῦ, οὔτε ἐκεῖνον διηπάτηκε ἡ
δόξα, ὑπὸ ταύτης γὰρ ὁ αὐτὸς διὰ τὴν τῆς
πορνείας ὕποψιν ἐφονεύθη. οὔτε δὲ τις τῆς
ἀρχῆς δύναμις τοσαύτη ἐστὶ, ἣ τοῦ δέους
ὀτρύνοντος ἐδύνατο εἶναι συνεχής, μάρ-
τυς ἐστὶ ὁ φαλαρεύς, οὗ ὑπὲρ ἄλλους ἐπεφη-
μέσθη ὠμότης, ὅς οὐ διὰ τῶν ἐπιβουλεύσε-
ων ἀπώλωλεν, οἷον ἐκεῖνος, ὃν ἤδη νῦν λέ-
λεχα ἀλέξανδρος, καὶ οὐχ ὑπ᾽ ὀλίγων
ὥσπερ ὁ ἡμέτερος, ἀλλ᾽ εἰς ὃν ἅπαν τῶν
ἀγρηγετίνων τὸ πλῆθος ἐφορμήσατο. τί
μακέδονας, οὐχὶ τὸν δημήτριον διέλειψαν,
καὶ ἅπαντες εἰς πύργον ἔφυγον; τί λακε-

δαιμονίους ἀδίκως βασιλεύοντας οὐχὶ πα-
ράχρημα ἅπαντες σχεδὸν οἱ σύμμαχοι προ-
έλειψαν. καὶ σκοποὺς ἑαυτοὺς ἀργεῖς παρέ-
σχον τῆς λευκτρικῆς συμφορᾶς; ἐξωτερικῶν
παραδειγμάτων, ἐν τοιούτῳ πράγματι μᾶλ-
λον ἢ οἰκείων μνημονεύω. ἕως ἂν μέν τοι ἡ
ἀρχὴ τοῦ δήμου ῥωμαίου εὐεργετήμασι εἴχε-
το, καὶ οὐκ ἀδικίᾳ ἢ ὑπὲρ τῶν συμμάχων, ἢ
περὶ τῆς ἀρχῆς ἐμάχοντο: καὶ ἔξοδοι τῶν
πολέμων ἦσαν ἢ εὐμενεῖς ἢ ἀναγκαῖαι. τῶν
βασιλέων, δήμων ἐθνῶν, πορθμὸς καὶ κα-
ταφυγὴ ἦν ἡ γερουσία: ἡμέτεροι δὲ ἄρχοντες
καὶ στρατηγοί, ἐκ τούτου τοῦ ἑνὸς πράγματος
μεγίστην δόξαν ὑπεδέξασθαι ἐσπούδαζον, ἐὰν
τῶν ὑπαρχιῶν, ἐὰν συμμάχων, τῇ δικαιο-
σύνῃ καὶ πίστει ὑπερασπίσωσι. Διόπερ
αὕτη ἡ ἀντίληψις οἰκουμένης τῆς γῆς ἀληθε-
στέρως ἢ ἀρχὴ ἐδύνηθη καλεῖσθαι. ἠρέμα τὸ
σύνηθες καὶ παιδείαν ἤδη πρότερον ἀφήκα-
μεν, μετὰ δὲ τὴν τοῦ σύλλα νίκην παντά-
πασιν ἀπωλέκαμεν. πέπαυται μὲν γὰρ
δοκεῖν τι εἰς τοὺς συμμάχους ἄδικον ὄν.
ὅταν ἂν τυγχάνοι καὶ εἰς τοὺς πολίτας
οὖσα τοσαύτη ὠμότης. εἶτα ἐν τούτῳ ἠκο-
λούθησε τὴν καλὴν ἀφορμὴν, καὶ οὐ καλὴ
νίκη, ἐτόλμησε μὲν γὰρ φάσκειν, τῆς ση-

βώνης

βάνης τεθεμένης, ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχον τὰ ἐν
ἀγορᾷ ἔπρατε, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν,
καὶ πλουσίων. καὶ δήπου τῶν πολιτῶν
λείαν πράττειν. ἠκολούθησε ὅς ἐν πράγματι
ἀσεβεῖ, νίκῃ καὶ τῇ αἰσχροτέρᾳ, οὐ μόνον τὰ
τῶν ἑκάστων πολιτῶν ὑπάρχοντα ἐδημο-
σίευε, ἀλλὰ καὶ πάσας ἐπαρχίας καὶ χώ-
ρας, ἐνὶ τῆς συμφορᾶς γένει συνέλαβε.
ἆρα οὖν πεπραγματευμένων καὶ λεώλων
τῶν ἐξωτερικῶν χωρῶν, εἰς παράδειγμα
λεώλου τῆς ἀρχῆς, φέρεσθαι ἐν τροπαίῳ μασ-
τηλίαν εἴδομεν, καὶ ὑπὸ τούτου τοῦ ἄστεως
θριαμβεύεσθαι, ἧς ἄνευ οὐδέποτε ἡμέτεροι δὲ
ἡγεμόνες ἐκ τῶν θραυσαλπίνων πολέμων
ἐθριάμβευσαν. ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἀριθμή-
σαιμεν ἂν ἁμαρτήματα περὶ τοὺς συμ-
μάχους: ἐὰν τοῦτό τε εἶδεν ἀναξιότερον ὁ
ἥλιος, δικαίως οὖν τιμωρούμεθα εἰ μὴ γὰρ
πολλῶν ἀτιμώρητα τὰ ἁμαρτήματα ἠνέγ-
καμεν: οὐδέποτε εἰς ἕνα ἂν τοσαύτη ἐπο-
ρεύθη ὕβρις καὶ φλυαρία. ἀφ' οὗ τῆς μὲν
οὐσίας εἰς ὀλίγους, τῶν δὲ ἐπιθυμιῶν εἰς
πολλοὺς πονηροὺς ἀπῆλθε κληρονομία. οὐδέ-
ποτε γὰρ τῶν πολέμων πολιτικῶν σπέρ-
μα καὶ αἴτιον ἀπέσεται, ἕως ἄνθρωποι οἱ
πονηροὶ ταύτην τὴν ἐγχείαν μιαιφόνην

καὶ μνημονεύουσι καὶ ἐλπίζουσι, ἣν Λικίνιος ὁ Σύλλας ὡς ἐτίναξε δικτάτωρος τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ ὄντος, ὁ αὐτὸς ἕκτω καὶ τριακοστῷ ἔτει μετὰ ταῦτα, ἀπὸ τούτου τοῦ ἔγχους χείρονος οὐκ ἀπέσχη, ἕτερος δὲ ὃς ἐν ταύτῃ τῇ δικτατωρίᾳ γραμματεὺς ἦν, ἐν ταύτῃ ταμίας ἄστεος ἦν. ὥστε οὐ καταμανθάνεσθαι ὀφείλει, ὅτι τοιούτων ἄθλων προτεθειμένων, οὐδέποτε ἐκλείπειν τοὺς πολέμους πολιτικοὺς δύνασθαι. τὰ τείχη οὖν τοῦ ἄστεος ἤδη ἵστασι καὶ μένουσι, καὶ τὰ αὐτὰ ἤδη ἔσχατα πανουργήματα φοβοῦνται. πολιτείαν δὲ παντάπασιν ἀπολώλαμεν. καὶ εἰς ταῦτα τὰ πήματα ἐνεπέσομεν (ἀναλογητέον γὰρ τὸ προκείμενόν ἐστι) ὅτι δείδεσθαι, ἢ φίλοι εἶναι, καὶ ἀγαπᾶσθαι ᾑρέμεθα μᾶλλον. ἃ εἰ τῷ δήμῳ τῷ ῥωμαίῳ ἀδίκως ἀρχεύοντι συμβαίνειν ἐδύναντο, τί νομίζειν οἱ ἕκαστοι ὀφείλουσι; ὅ,τι ἐπειδὴ ἐφανερώθη τῆς εὐνοίας δύναμιν μεγάλην εἶναι, δέους δ' ἀσθενῆ, ἔκλοιπόν ἐστιν ὅπως διορθούμεθα οἷς πράγμασι δυνηθῶμεν, ῥᾷστα ταύτης, ἣν βουλόμεθα ἐπιτυγχάνειν, μετὰ τιμῆς καὶ πίστεως, τῆς ἀγάπης: ἀλλὰ ταύτης οὐχ ἅμα ἅπαντες δεόμεθα. καὶ γὰρ πρὸς τὸ καθίσασθαι τὸν τοῦ ἑκάστου

βίον

βίον σκεπτέον, πότερον ἐκ πολλῶν δεῖ, ἢ ἂν ἱκανὸν εἴη, ὑπ' ὀλίγων ἀγαπᾶσθαι. δῆλον οὖν τοῦτ' ἔστω, καὶ τοῦτο, ὅ, τι καὶ πρῶτον, καὶ μάλιστ' ἀναγκαῖον, συνηθείας ἔχειν τὰς πιστὰς τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς φίλων, καὶ τὰ ἡμέτερα θαυμαζόντων. τοῦτο γὰρ ἓν πρᾶγμα παντελῶς ἐστιν, ὡς μὴ διϊστᾷ πολὺ πρὸς μεγίστους καὶ μετρίους ἄνδρας, καὶ τοῦτο ἀμφοτέροις ἐγγύθεν συγκρίνεσθαι δύναται, τῆς τιμῆς καὶ δόξης, καὶ εὐνοίας τῶν πολιτῶν ἴσως οὐκ εἰκὸς ἅπαντες δέονται, ἀλλὰ ὅμως εἴ τινι ταῦτα πάρεστι, βοηθεῖ ὅσον οὐδέπω, τοῦτο μὲν εἰς τὸ τὰ λοιπὰ, τούτω δὲ πρὸς τὸ τὰς φιλίας συνδεῖν. ἀλλὰ μὲν περὶ τῆς φιλίας, ἐν τῇ ἄλλῃ βίβλῳ λέλεκται, ἣ ἐπιγράφεται λαίλιος. νῦν δὲ περὶ τῆς δόξης ἐροῦμεν, καίπερ τούτου τοῦ πράγματος, δύο ἡμέτεραι καὶ εἰσὶ αἱ βίβλοι, ἀλλ' ἂν ἐπιχειροῖμεν, ἐπειδὴ αὕτη ἐν οἰκονομίᾳ τῶν μειζόνων πραγμάτων. πλεῖστον συνεργεῖ, μεγίστη οὖν καὶ τελεστάτη δόξα, περὶ ταῦτα τρία διατρίβει, εἰ τὸ πλῆθος ἀγαπᾷ, εἰ πιστεύει, εἰ μετὰ θαυμασίας τινὸς, τῆς τιμῆς ἡμᾶς ἀξίους νομίζει. ταῦτα δ' εἰ ἁπλῶς καὶ βραχέως λεκτέον ἐστὶ, οἷς πράγμασι τίκτονται ἀπὸ τῶν ἑκάστων, καὶ τοῖς αὐτοῖς σχεδὸν ἐκ πλήθους, ἀλλ' ἔστι, καὶ

ἢ ἄλλη φορεία εἰς τὸ πλῆθος, ὡς εἰς τοὺς τῶν ἁπάντων νοῦς εἰσρεῖν δυνηθῶμεν. καὶ πρῶτον μὲν περὶ τριῶν, ἃ πρότερον λέλεχα τῆς εὐνοίας διδάγματα βλέπωμεν, ἣ δήπου εὐεργετήμασι ἁλίσκεται μάλιστα. δευτέρῳ δὲ τόπῳ, εὐέργου προαιρέσει κινεῖται ἡ εὐεργεσία, κἂν ἡ δύναμις ἴσως μὴ ἐπαρκῇ. μέγα δὲ ἡ ἀγάπη τοῦ πλήθους κτᾶται, ταύτῃ τῇ φήμῃ, καὶ δόξα τῆς ἐλευθεριότητος, εὐεργεσίας, δικαιοσύνης, πίστεως, καὶ ἁπασῶν τούτων τῶν ἀρετῶν, αἳ εἰς τὴν τῶν ἠθῶν πραότητα καὶ προσήνειαν παρατείνουσι. καὶ γὰρ τοῦτο τὸ αὐτὸ ὅ,τι τὸ καλὸν καὶ πρέπον φάσκομεν, ὅ,τι καθ᾽ ἑαυτὸν ἡμῖν ἀρέσκει, καὶ τὰς τῶν ἁπάντων διανοίας, φύσει καὶ εἴδει αὐτοῦ ἐπείγει: μάλιστα δὲ ἐκλάμπει ἐκ τούτων, ἃς διεξηνυόχαμεν τῶν ἀρετῶν: ἀνθ᾽ ὧν τοὺς ἐκείνους, ὧν οἷς ταύτας τὰς ἀρετὰς εἶναι ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως ἀγαπᾶν ἐλαυνόμεθα. καὶ μὲν ταῦτα τὰ αἴτια τοῦ ἀγαπᾶν σεμνότατά ἐστι. δύναται γὰρ πρὸς τούτοις τινα εἶναι κουφότερα. πίστις δὲ ἵνα ἔχηται, δυσὶ πράγμασι ποιεῖται, εἰ νομισθησόμεθα ἐφιγμένοι τῆς ζευγνυμένης μετὰ δικαιοσύνης φρονήσεως. καὶ γὰρ ἐκοίνοις πιστεύομεν, οὓς

πλείω

πλείω καταμανθάνειν ἢ ἡμᾶς λογιζόμεθα,
καὶ οὓς τῶν μελλόντων προορᾶν τι. πιστεύο-
μεν, καὶ ὅταν τὸ πρᾶγμα πράττηται, καὶ
εἰς κίνδυνον πορεύηται, σώζειν τὸ πρᾶγμα
καὶ βουλὴν ἐπὶ καιροῦ εὑρίσκειν δύνασθαι,
ταύτην γὰρ ἅπαντες νομίζουσι εἶναι χρησί-
μην καὶ ἀληθινὴν φρόνησιν. τοῖς δικαίοις δὲ
καὶ πιστοῖς ἀνθρώποις τοῦτ' ἐστὶν ἀγαθοῖς οὕτω
πιστεύεται, ὡς ἂν οὐδεμία τῆς πανουργίας
καὶ ἀδικίας, ἐν τούτοις εἴη ὑπόνοια, τούτοις
οὖν τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν τούτοις τὰ
ὑπάρχοντα, τούτοις παῖδας, βέλτιστα ἐπι-
τρέπειν αὐτὰ λογιζόμεθα. τούτων οὖν δυοῖν πρὸς
τὸ τὴν πίστιν τρέφειν, ἡ δικαιοσύνη πλείω ἰσχύει,
ἐπειδὰν αὕτη ἄνευ τῆς φρονήσεως ἱκανὸν ἔχει
ἀξιώματος: ἡ φρόνησις δὲ ἄνευ τῆς δικαιο-
σύνης, οὐδὲν ἰσχύει πρὸς τὸ ποιεῖν πίστιν. ὅσῳ
γάρ τις ἐπικλοπώτερος καὶ δεινότερος.
τοσούτῳ μισωδέστερος καὶ ὑποπτώτερός ἐστι,
ἀφῃρημένης τῆς καλοκαγαθίας δόξης. Διόπερ
ἡ δικαιοσύνη μὲν τῇ φρονήσει συζευχθεῖσα,
ὅσον ἂν θελήσει, ἕξει δυνάμεως πρὸς τὸ τὴν
πίστιν τρέφειν, δικαιοσύνη δὲ ἄνευ φρονήσεως πο-
λὺ δυνήσεται. φρόνησις δ' ἄνευ δικαιοσύνης μη-
δὲν ἰσχύσει, ἀλλὰ μή τις θαυμάζῃ, ἐφ' ᾧ (ἐπει-
δὴ παρὰ πᾶσι φιλοσόφοις δῆλόν ἐστι. καὶ

ὑπ' ἐμαυτοῦ πολλάκις διελέχθη, ὅς ἂν μίαν ἔχῃ, πάσας ἂν ἀρετὰς ἔχειν) νῦν δὲ οὕτω ἂν χωρίσαιμι, ὡς ἂν δυνηθῇ τις, ὅς οὐκ ὁ αὐτὸς φρόνιμός ἐστι δίκαιος εἶναι. ἄλλη μέν ἐστι ἐκείνη, ὅταν ἡ ἀλήθεια ζητεῖται ἐν διαλέξει, ὡς ἀκρίβεια. ἄλλη δ' ὅτε εἰς τὴν κοινὴν δόξαν, ἅπας προσφέρεται ὁ λόγος. διόπερ ὥσπερ τὸ πλῆθος οὕτω ἡμεῖς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ λαλοῦμεν, ὥστε τοὺς μὲν ἄλλους ἰσχυρούς, τοὺς δὲ ἄλλους ἀγαθούς, τοὺς δὲ ἄλλους φρονίμους λέγειν. δημοτικοῖς γὰρ ἔπεσι καὶ εὐχρήστοις χρηστέον, ὅταν περὶ τῆς δόξης δημοτικῆς λεκτέον, καὶ τοῦτο τὸν αὐτὸν τρόπον ἐποίησεν ὁ παναίτιος, ἀλλ' εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπιστρέψωμεν. ἐκ τριῶν ἐκείνων ἃ εἰς τὴν δόξαν παρατείνει, τοῦτο ἦν τὸ τρίτον, ἵνα μετὰ θαυμασίας τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τούτων τῆς τιμῆς ἄξιοι κρινώμεθα, θαυμάζουσιν οὖν κοινῶς γε ἐκεῖνοι, ἅπαντα ἃ μεγάλα καὶ παράδοξα καταφράζονται. χωρὶς δὲ ἐν ἑκάστοις εἰ συνορῶσι ἀπροσδόκητα δήπου ἀγαθά. εἰς τούτους οὖν τοὺς ἄνδρας ἀποβλέπουσι, καὶ μεγίστοις ἐγκωμιάζουσιν ἐπαίνοις, ἐν οἷς οἴονται ἐπιφανεῖς καὶ ἐνδόξους ἀρετὰς ὁρᾶν. καταφρονοῦσι δὲ τούτων καὶ ὑπερορῶσιν, ἐν οἷς οὐδὲν ἀρετῆς, οὐδὲν φρονή-

σεως, οὐδὲν δυνάμεως εἶναι ἡγοῦνται. οὐ γὰρ
πάντων τούτων καταφρονοῦσι, περὶ ὧν κακῶς
ἐνθυμοῦνται. καὶ γὰρ οὓς πονηρούς, κακούργους,
δεινοὺς οἴονται, καὶ πρὸς τὴν ἀδικίαν
πειθὴν ἑτοίμους, τούτων οὐκ ὀλιγωροῦσι μὲν,
ἀλλὰ περὶ τούτων κακῶς ἡγοῦνται. Διόπερ
(ὡς πρότερον εἶπον) καταφρονοῦνται, οὗτοι οἱ
οὔτε ἑαυτούς, οὔτε ἕτερον ὠφελοῦσι (ὡς λέ-
γεται) ἐν οἷς οὐδεὶς πόνος, οὐδεμία σπου-
δὴ καὶ οὐδεμία ἐπιμέλειά ἐστι. Τινὸς δὲ θαυ-
μασίας ἄξιοι νομίζονται οἱ ἀρετῇ τῶν πάν-
των λοιπῶν ὑπερέχειν νομίζονται: καὶ
τοῦτο δὲ τούτων κακῶν, οἷς οἱ ἄλλοι οὐ ῥαδίως
ἀνίστασθαι δύνανται. καὶ γὰρ αἱ ἡδοναὶ αἱ
θωπευτικώταται δέσποιναι, πολλάκις τὰ
μείζονα μέρη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀπο-
στρέφουσι. καὶ ἐπειδὴ τῶν ἀλγῶν προσφέ-
ρονται, τὰ ῥᾴδια, παρὰ τὸν τρόπον πολλοὶ
ἀτύζονται. ὁ βίος, θάνατος, πλοῦτος,
πενία ἅπαντας ἀνθρώπους μάλιστα ταράτ-
τουσιν. ὧν οἱ ἀμφότερα ὑψιλόφρονι καὶ με-
γαθύμῳ καταφρονοῦσι: ἐπειδὴ μέγα τι καὶ
καλὸν πρᾶγμα προτέθειται, καὶ τοὺς ὅλους
εἰς ἑαυτὸ διαστρέφει, καὶ ἁρπάζει, τότε τίς
οὐκ ἂν θαυμάζοι τὴν τῆς ἀρετῆς λαμπρό-
τητα καὶ κάλλος; εἶτα καὶ αὐτὴ ἡ τῆς

ψυχῆς καταφρόνησις μέγα θαῦμα ποιεῖ, καὶ
μάλιστα ἡ δικαιοσύνη: δι' ἧς μιᾶς ἀρετῆς
ἀγαθοὶ οἱ ἄνδρες καλοῦνται. ὅτι θαυμάσιόν τι
πρᾶγμα τῷ πλήθει δοκεῖ. καὶ μάλα εἰκό-
τως. οὐδεὶς γὰρ δίκαιος εἶναι δύναται, ὃς
θάνατον, ὃς ἄλγος, ὃς φυγὴν, ὃς πενίαν
φοβεῖται: ἢ ὃς ταῦτα ἃ τούτοις ἐναντία ἐστὶ.
τῆς δικαιοσύνης προκρίνει. καὶ μάλιστα
θαυμάζουσιν ἐκεῖνον, ὃς τοῖς χρήμασιν οὐ κι-
νεῖται, ὅ,τι γε τῷ ἀνδρὶ προφανῶς ἐστὶ, τοῦτον
ἄξιον θεαθῆναι οἴονται. ἐκεῖνα οὖν τρία ἃ
προέθεντο, ἅπαντα ἡ δικαιοσύνη παρασκευά-
ζει εἰς δόξαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν: ὅτι λυσι-
τελεῖν τοῖς πλείστοις βούλεται, καὶ κατὰ τὸ
αὐτὸ αἴτιον τὴν πίστιν καὶ θαυμασίαν, ὅτι
τούτων πραγμάτων καὶ φρονοῦσι καὶ ὀλι-
γωροῦσι εἰς ἃ, μεγίστῃ ἐπιθυμίᾳ, οἱ πλεῖστοι
ὁρμημένοι ἁρπάζονται. καὶ δήπου ὡς ἡγοῦ-
μαι ἅπας ὁ τρόπος καὶ ἀγωγὴ τοῦ βίου.
βοηθείας τῶν ἀνθρώπων χατίζει. καὶ πρώ-
τιστα ὡς ἂν ἔχῃς μεθ' ὧν δυνηθῇς συνήθεις
συμφέρειν λόγους, ὅ,τι δύσκολόν ἐστιν, εἰ
μὴ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς εἶδος ἐμφανεῖς. ὅθεν
ἀνθρώπῳ τῷ ἐρήμῳ καὶ τῷ ἐν ἀγρῷ διά-
γοντι, τῆς δικαιοσύνης δόκησις ἀνάγκη ἐστὶ.
καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅτι ἐὰν ταύτην οὐκ

ἔχω-

ἔχωσι, ἄδικοι νομισθήσονται. καὶ ὀυδέσὶ μὲν φυλακτηρίοις ἀσφαλισθέντες πολλαῖς λαβηθήσονται ἀδικίαις. καὶ αὐτοῖς μὲν πράττουσι ὠνουμένοις, μισθουμένοις, ἐκδιδοῦσιν, συναλλάττουσιν ἡ δικαιοσύνη πρὸς τὸ τὰ πράγματα περαίνειν ἀναγκαία ἐστίν. ἧς τοσαύτη δυναστεία ἐστὶ, ὥστε δήπου οἱ ἀνομίᾳ καὶ πονηρίᾳ τρέφονται, οὐκ ἄνευ οὐδεμιᾶς μορίου δικαιοσύνης διάγειν δύνανται. καὶ γὰρ ὅς αὐτῶν τινὸς οἳ ἅμα λῃΐζονται κλέπτεταί τι ἢ λάθρα ἀφαιρεῖται, οὗτος εἰς οὐδὲν ἑαυτῷ ἐν λῃΐδι καταλείπει τόπον; ἐκεῖνος δὲ ὅς ἀρχιπειρατὴς λέγεται, εἰ μὴ δικαίως τὴν λείαν μερίσει, ἤτοι ἀπὸ ἑταίρων ἀποκτανεῖται ἢ καταλειφθήσεται. καὶ μὴν καὶ οἱ νόμοι τῶν λῃστῶν εἶναι λέγονται, οἷς ἂν πείθοιντο καὶ οἷς ἐμμένοιεν. διὰ τὴν τῆς λείας ἰσοτελίαν οὖν καὶ μερισμόν, καὶ βαργουλος ὁ ἰλλυρικὸς λῃστὴς, περὶ οὗ, παρὰ θεοπόμπου γράφεται, μεγάλας οὐσίας εἶχε, καὶ τούτου πολλῷ πλέονας βυριατὴς λυσιτανος, ᾧ στρατιαὶ καὶ ἡγεμόνες οἱ ἡμέτεροι εἴξασιν, ὃν γάϊος λαίλιος, οὗτος ὅς σοφὸς φέρεται, ἔπαρχος ἀποδειχθεὶς κεκόλουκε, καὶ κατέαξε: καὶ τὴν ἀγριότητα αὐτοῦ οὕτω κεκολόβωκε, ὥστε ῥᾴδιον τὸν πόλεμον

λοιποῖς

λοιποῖς δεδόνασι. ἐπειδὴ οὖν τοσαύτη δι-
καιοσύνης δύναμις ἐστί, ὥστε καὶ τῶν λῃστῶν
εὐπορίας στηρίζει καὶ αὐξάνει, ὅσον αὐτῆς
μλύος μεταξὺ τῶν νόμων, καὶ κρίσεων καὶ
θεσμοθεσιῶν τῆς πολιτείας μέλλειν οἰόμε-
θα; ἔμοιγε οὐ μόνον παρὰ τοῖς μήδοις
(ὥσπερ ἡρόδοτος λέγει) ἀλλὰ καὶ παρὰ
τοῖς ἡμετέροις προγόνοις, ἕνεκα τοι τὴν δι-
καιοσύνην διαφυλάττειν, ἐκ παλαιοῦ χρόνου, οἱ
τῇ τῶν τρόπων καλοκαγαθίᾳ ἐκοσμηθέντες
βασιλεῖς κατασταθῆναι δοκοῦνται. καὶ γὰρ
ἐν ἀρχῇ ἐπειδὴ αὐτῶν τὸ πλῆθος κατετρύ-
χετο ὑπὸ ἐκείνων, οἳ μείζονας οὐσίας ἐκτῶντο,
εἰς ἕνα τινὰ τὸν τῇ ἀρετῇ λαμπρότατον συ-
νέφευγον, ὃς ὅταν τῷ τιθέναι ἰσότητα, τοὺς
λεπτοὺς ἐκδικοῖ ἀπὸ τῆς ἀδικίας, μεγίστους
μετὰ κατωτέρων ἴσῃ τῇ δίκῃ συνεῖχεν, καὶ τὸ
αὐτὸ τοῦ τοὺς νόμους τιθέναι ἦν, ὃ τοὺς βασιλέας
αἴτιον. ἡ δίκη γὰρ ἀεὶ ἐζητήθη ἴση. οὐδὲ γὰρ ἄλλως
εἴη ἂν ἡ δίκη. τούτου εἰ ἀφ' ἑνὸς δικαίου καὶ ἀγα-
θοῦ ἀνδρὸς ἐπετύγχανον: τούτῳ ἠγάπων. εἰ
δὲ μὴ συνέβαινε, οἱ νόμοι εὑρέθησαν, οἳ μεθ'
ἁπάντων μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ φωνῇ ἂν λέγω-
σιν. τοῦτο δήπου δῆλον ἐστί, πρὸς τὸ ἄρχειν
ἐκείνους προκρίνεσθαι εἰωθέναι, ὧν περὶ τῆς
δικαιοσύνης μεγάλη ἦν δόξα τοῦ πλήθους.

τὸ-

τούτου δὲ συζευχθέντος ὥστε τοὺς αὐτοὺς καὶ
φρονίμους νομίζεσθαι, μηδὲν ἦν, οὗ οἱ ἄνθρω-
ποι, τούτοις ἡγεμόσι, οὐκ ἐπιτυγχάνειν δύ-
νασθαι ἂν νομίσαιεν. παντὶ μὲν οὖν τρόπῳ τι-
μᾶν καὶ διαφυλάττειν δικαιοσύνην δεῖ,
τοῦτο μὲν αὐτὴν διὰ ἑαυτὴν (καὶ γὰρ
ἑτέρως οὐκ ἂν εἴη) τοῦτο δὲ διὰ τὴν τῆς τι-
μῆς, καὶ δόξης αὔξησιν. ἀλλ᾽ ὥσπερ οὐ
μόνον τοῦ τὰ χρήματα ζητεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦ
ἐκδιδόναι τρόπος ὁδὸν, ὃς συνεχεῖς δα-
πάνας χορηγήσει, οὐδὲ μόνον ἀναγκαίας,
ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίους, οὕτω τὴν δόξαν μετὰ
λόγου ζητεῖν ἐκδιδόναι ἂν προσήκει. καί περ
παγκάλως ὁ σωκράτης ταύτην τὴν ὁδὸν εἰς
δόξαν ἐγγυτάτην, καὶ ὥσπερ μεθοδικὸν
τρόπον εἶναι ἔφη, εἰ οἷος τις νομίζεσθαι βού-
λεται, τοῦτο ἂν πράξηται, τοιοῦτος ἔσοιτο.
καὶ εἴ τινες προσποιήματι καὶ ἐν τῷ τὸν λό-
γον οὐ μόνον ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπώπια, βε-
βαίου δόξης ἐὰν ἐπιτυγχάνειν δύνασθαι νο-
μίζονται, μέγα ἁμαρτάνουσι, ἀληθινὴ μὲν
ἡ δόξα ῥίζας ἔχει καὶ ἀπογίνεται: προσ-
ποιήματα δ᾽ ἅπαντα ταχὺ ὥσπερ ἀνθήλια
ἐκπίπτει. οὔτε προσποίητόν τι εἶναι ἂν δύναι-
το χρόνιον. πολλοὶ μάρτυρές εἰσι, κατ᾽ ἀμ-
φότερα, ἀλλὰ βραχύτητος ἕνεκα, ἑνὶ οἴκῳ
ἀρκεσο-

ἀρκεσθησόμεθα. Τιβέριος Γράκχος τοῦ Που-
βλίου υἱός, ἐπὶ τοσοῦτο ἐπαινεθήσεται ἕως ἂν ἡ
μνημοσύνη τῶν πραγμάτων ῥωμαίων ἂν
μείνῃ. ἀλλὰ υἱοὶ αὐτοῦ οὔτε ζῶντες ἀπὸ τῶν
ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπαινοῦντο, καὶ νεκροὶ ὄντες
ἀριθμὸν δικαίως λαγχάνουσι κταμένων. οἱ
οὖν ἀληθινῆς τῆς δικαιοσύνης χρήσθωσαν κα-
θήκουσι: ἃ δὲ ἐστὶν, λέλεκται ἐν βίβλῳ τῇ προ-
τέρᾳ. ἀλλ' ἵνα ῥᾷστα οἷοι ἐσμὲν, τοιοῦτοι εἶναι
δόξωμεν (εἰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ αὐτῷ μεγάλη δύ-
ναμίς ἐστιν, ἵνα τοιοῦτοι οἷοι νομίζεσθαι βουλώ-
μεθα ὦμεν) ὅμως περὶ τούτων, παραγγέλμα-
τά τινα δίδοσθαι δεῖ. καὶ γὰρ εἴ τις ἐκ τῶν
νέων παίδων, εὐκαιρίαν ἐπιφανείας καὶ εὐ-
κλείας ληφθεῖσαν ἔχει, ἤτοι παρὰ τοῦ πατρὸς,
(ὅ, τι σοὶ ὦ Κικέρων συμβαιβηκέναι νομίζω)
ἢ τῇ αἴσῃ καὶ τύχῃ τινὶ, εἰς τοῦτον, τῶν ἁπάν-
των ὀφθαλμοὶ ἀποβλέπουσι, καὶ ἐν ἅυτῳ
ὅτι ἂν πράττῃ, ὥσπερ διάγῃ σκοπεῖται. καὶ
ὡς ἐν τῷ ἐμφανεῖ διατρίβει, ὥστε οὐδὲν
οὔτε εἶπος, οὔτε ἔργον αὐτοῦ ἀφανὲς εἶναι
δύνασθαι. ὧν δὲ πρώτη ἡλικία, διὰ ταπεινό-
τητα, καὶ σκοτίαν, ἐν τῶν ἀνθρώπων ἀγνω-
σίᾳ διατρίβει, οὗτοι ἐπειδὴ πρῶτον ἐκ τῶν
ἐφήβων ἐξῆλθον, μεγάλα σκοπεῖν καὶ εἰς
ταῦτα ὀρθαῖς σπουδαῖς συμπράττειν ὀφεί-

λῦσιν, ὅ, τι τοσούτῳ βεβαιοτέρῳ νῦν ποιοῦσι, ὅτι οὐ μόνον οἱ ἄνθρωποι οὐ φθονοῦσι ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταύτην σπουδάζουσι. πρῶτον οὖν ἐστὶ τῶν νέων εἰς δόξαν ἐγκώμιον, εἴ τις ἐκ πολεμικῆς ζητεῖν δύναιτο. ἐν ᾗ πολλοὶ παρὰ ἡμετέροις προγόνοις ἐξέλαμψαν, ἀεὶ γὰρ σχεδὸν ἐπολεμοῦντο. σοῦ δὲ ἡ ἡλικία ἐνέπεσεν εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον, οὗ μὲν ἕτερον μέρος, πανουργίας πολὺ εἶχεν. ἕτερον δὲ εὐδαιμονίας ὀλίγον, ἐν ᾧ ὅμως πολέμῳ ἐπειδή σε πομπήϊος, τῶν τάγματι ἑτέρῳ ἐφέστησεν, μεγάλου ἐπαίνου, καὶ παρὰ φορτάτου ἀνδρός, καὶ παρὰ τῆς στρατιᾶς, ἐτύγχανες, τῷ ἱππεύειν, τοξεύειν, ἅπαντα στρατιωτικῷ πόνῳ ὑπομένειν. ἀλλὰ μὴν ἐπιτυγχανόμενον πρᾶγμα μετὰ τῆς πολιτείας συνέπεσεν. ἐμοὶ δ' οὗτος ὁ λόγος ἀνεδέχθη, οὐ περὶ σοῦ μόνον ἀλλὰ περὶ γένους τοῦ ὅλου. διόπερ ταῦτα, ἃ ὑπόλοιπά ἐστιν ἐπιχειρῶμεν. ὥσπερ οὖν ἐν λοιποῖς πράγμασι, πολλῷ μεῖζόν ἐστιν, τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα, ἢ τὰ τοῦ σώματος: οὕτω ταῦτα τὰ πράγματα, ἃ φύσει καὶ λόγῳ διώκομεν, μείζονά ἐστι τῶν ἐκείνων, ἃ τῇ ῥώμῃ συνέχονται. πρῶτον οὖν ἐγκώμιον ὁρμᾶται παρὰ τῆς κοσμιότητος. τοῦτο μὲν εὐσεβείας περὶ τοὺς γονεῖς, τοῦτο δὲ παρὰ τῆς

τοὺς

τοὺς ἑαυτοῦ εὐνοίας. ῥᾶστα δὲ εἰς βέλτιστον
μέρος γινώσκονται οἱ ἔφηβοι, οἳ εἰς ἐπι-
φανεῖς καὶ σοφοὺς ἄνδρας εὖτε τῇ πολιτείᾳ
συμβουλεύοντας εἰσέρχονται, μεθ' ὧν ἐν
συνεχεῖς εἰσὶ, δόξαν παρέχουσι τῷ δήμῳ,
αὐτοῖς μέλλειν ὁμοίους, οὓς ἑαυτοῖς πρὸς τὸ
μιμεῖσθαι ἐπέλεγον. πουβλίου ῥουτιλίου ἐφη-
βίαν εἰς τὴν τῆς ἀκακίας καὶ δικαστικῆς
ἐπιστήμης δόκησιν, πουβλίου τοῦ μουτίου ἐγ-
κωμιάζει οἱ οἰκία. καὶ γὰρ λικίνιος ὁ
κράσσος, ἐν ἦρι τῆς ὥρας ὤν, ἄλλοθεν οὐδα-
μόθεν ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀλίγῳ, ὅσα βου-
λομένοις ἦν, ἐκ τοῦ ἀναιρεῖσθαι τὴν γραφὴν
τὴν ἐπιφανῆ περιγίνεται. ἐκ πρώτης γὰρ
ἡλικίας οἳ ἠσκοῦντο, πρώτως ἔχειν εἰώθασι.
ὡς περὶ τοῦ Δημοσθένους ἀναγινώσκομεν.
καὶ ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ, λικίνιος κράσσος
ἔδειξεν ἑαυτὸν, τοῦτο ἐν τῷ δικαστηρίῳ βέλτι-
στα ἤδη προμελετησάμενον ποιεῖν: ὅ τι καὶ
μετ' ἐπαίνου οἴκοι πρὸς ἑαυτὸν εἶναι ἐδυνή-
θη. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τοῦ λόγου τρόπος δυσ-
σός ἐστιν, καὶ ἐν τῷ μὲν ἐστὶ διαλογισμὸς,
ἐν τῷ δὲ ἀντιμάχησις. φανερόν ἐστιν, ὅτι ἡ
τοῦ λόγου, ἀντιμάχησις, μάλιστα δυνηθῇ, καὶ
εἰς δόξαν μείζονα δύναμιν ἔχει. αὐτὴ γάρ
ἐστιν, ἣν ῥητορικὴν λέγομεν. ἀλλ' ὅμως
χαλε-

χαλεπὸν λέγειν ἐστίν, ὅσον τοὺς τῶν ἀνθρώ-
πων νοῦς, συναλλάττει ἡ εὐπροσηγορία, καὶ
τοῦ λόγου εὐπρέπεια. ἀναφαίρονται ἐπιστο-
λαὶ καὶ τοῦ Φιλίππου εἰς Ἀλέξανδρον, καὶ
Ἀντιπάτρου πρὸς Κάσανδρον, καὶ Ἀντι-
γόνου πρὸς Φίλιππον, τριῶν ἀνδρῶν φρονι-
μωτάτων (οὕτω γὰρ εἰλήφαμεν) ἃις
ἐπαγγέλλουσι, ὥστε λόγῳ δεῖ εὐνῷ, τὰς τοῦ
πλήθους διανοίας, εἰς εὔνοιαν ὀτρύνειν, καὶ
εὔνῳ λόγῳ τοὺς στρατιώτας δεῖ προσειπεῖν,
θέλγειν. ὅς δ' ἐν πλήθει μετὰ δεινότητος
φέρεται λόγος, οὗτος πολλάκις ἅπασαν
ὀτρύνει δόξαν, μέγας μὲν θαυμασμός ἐστι,
τοῦ εὐπόρως καὶ σόφως λέγοντος, ὃν οἱ
ἀκούοντες, καταμανθάνειν καὶ σοφίζεσθαι
πλείω, τῶν λοιπῶν λογίζονται. εἰ δ' ἐν
λόγῳ μιχθεῖσα μετὰ κοσμιότητος ἡ σεμ-
νότης ἐστίν. οὐδὲν θαυμαστότερον γίνεσθαι δύ-
ναται, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, εἰ ταῦτα ἐν
νέῳ ἐστίν. ἀλλ' ἐπειδὴ πλεῖστα τῶν πραγμά-
των γλυκύ ἐστιν, ἃ τὴν ῥητορικὴν ἐπιθυμεῖ,
καὶ πολλοὶ ἐν ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ νέοι, καὶ
παρὰ τοῖς κριταῖς, καὶ παρὰ ταῖς βουλαῖς, δεῖ
λέγειν μεγίστου ἐπαίνου ἔτυχον: μέγιστος
θαυμασμὸς ἐν κρίσεσίν ἐστιν, ὧν δυνατός ἐστι
λόγος. καὶ γὰρ ἐξ ἀπολογίας καὶ κατη-

γορίας

γορίας συνέστηκεν. ὧν κἂν ἐπαινότερός ἐστιν
ἀπολογία, ὅμως καὶ αἰτία ἐνδόκιμος
πολλάκις ἐστί. εἶπον ὀλίγῳ πρότερον περὶ
τοῦ κράσσου. ταὐτὸ νέος ὢν ἐποίησε μάρκος
ὁ ἀντώνιος, καὶ τὴν τοῦ σουλπιτίου, ἐν τῷ
λέγειν δεινότητα τὸ αἴτιον. ἐκλαμπρότερον
ἐποίησε: ἐπειδὴ στασιαστικὸν καὶ ἄχρηστον
πολίτην, γάϊον νορβανὸν εἰς κρίσιν ἐκάλεσ-
σεν. ἀλλὰ τοῦτο δήπου πολλάκις μιμητέον,
καὶ οὐδέποτε εἰ μὴ ἤτοι τῆς πολιτείας ἕνεκα,
οἷον δύο λούκουλλοι, ἢ ἀπολογίας, ὥσπερ
ἡμεῖς ὑπὲρ σικουλῶν καὶ σάρδων. ὑπὲρ μάρκου
ἀλβουτίου ὁ ἰούλιος καῖσαρ. καὶ ἐν τῷ κα-
τηγορεῖν τοῦ μανλίου ἐγνωρίσθη τοῦ λικινίου
φουσίου ἐπιμέλεια. ἅπαξ οὖν ἢ δήπου οὐ πολ-
λάκις. εἰ δ' ἐστί, οὗ τοῦτο πολλάκις ποιεῖν δεῖ,
τῇ πολιτείᾳ τοῦτο καθήκοντος δότω, ὡς
πολλάκις ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐκδικεῖν,
ὅ,τι ἐπιτιμᾶν οὐ δεῖ, μέτρον ὅμως παρέστω.
ὠμηστοῦ μὲν ἀνθρώπου καὶ ἤτοι μᾶλλον ἥκι-
στα δοκεῖ, κίνδυνον τῆς κεφαλῆς προσ-
φέρειν τοῖς πολλοῖς. τὸ μὲν γὰρ ἐπι-
κίνδυνον, τῷ ἐκείνῳ ἐστὶ, τὸ δὲ ῥυπαρὸν
εἰς φήμην συμπράττειν, ὡς ὑπαίτιος
καλῇ. ὅ,τι συνέβαινε μάρκῳ βρούτῳ, προ-
σηγορίαν ἀπὸ φερτάτου τοῦ γένους ἔχοντι,
ἐκεί-

ἐκείνου ἥττω, ὃς τῆς δίκης μάλιστα ἔμπειρος ἦν. καὶ τοῦτο οὖν τοῦ καθήκοντος τὸ ἐπάγγελμα ἐπιμελῶς τηρητέον, μὴ ἵνα μὴ πώποτε ἄκακον εἰς τὴν τῆς κεφαλῆς κρίσιν καλῇς. τοῦτο γὰρ ἄνευ τῆς ἀνομίας γίνεσθαι μόλις δύναται. καὶ γὰρ τί μᾶλλον ἀφιλάνθρωπόν ἐστιν, ἢ τὴν ῥητορικὴν, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως εἰς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων δεδομένην, εἰς τὸν τῶν ἀγαθῶν λοιμὸν καὶ ἀλιτήριον διαστρέφειν; οὐδ᾽ ὅμως ὥσπερ ἐκεῖνο φεύγειν δεῖ, τοῦτο ἔχειν ὡς δεισιδαιμονίᾳ ἐναντίον ἐστὶ προσήκει: ὑπὲρ κακοῦ ποτε καὶ πονηροῦ καὶ ἀσεβοῦς ἀπολογεῖσθαι. θέλει τοῦτο τὸ πλῆθος, πάσχει ἡ συνήθεια, καὶ φέρει ἀνθρωπότης. κρείττων μὲν ἐστιν ἀεὶ ἐν γραφαῖς, τὸ ἀληθεῖ ἀκολουθεῖν: τοῦ δὲ συνηγόρου ἔσθ᾽ ὅθ᾽ ὑπὲρ ὁμολογουμένου. κἂν εἰ ἧττον ἀληθὲς ἔσται, ἀπολογεῖν, ὅ,τι γράφειν ἄλλως τε, καὶ ἐπειδὴ περὶ τῆς φιλοσοφίας ἔγραψα, οὐκ ἂν ἐτόλμησα. εἰ μὴ ταὐτὸ ἤρεσε τῷ σεμνοτάτῳ τῶν στοϊκῶν Παναιτίῳ. μάλιστα δὲ καὶ ἡ δόξα, καὶ χάρις, ὑπὸ τῶν ἀπολογιῶν ζητεῖται, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον, εἴποτε συμβαίνει,

ὥστε τούτῳ βοηθεῖσθαι, ὃς ἂν μεγάλου τινὸς εὐ-
χρείας παρακρούεσθαι καὶ διώκεσθαι δοκῇ.
ὥσπερ ἡμεῖς καὶ πολλάκις ἄλλοτε καὶ ἔφηβοι,
ἐπὶ τῇ λικινίου σύλλου ἐξουσίαν, ὑπὲρ τοῦ ἐξή-
του ῥοσκίου ἀμερίνου, ἐποιησάμην, ὅς (οὕτως
ἔχεις γνώμης) πάρεστι λόγος. ἀλλὰ διελ-
θόντες, τὰ τῶν νέων καθήκοντα, εἰς τὸ τῆς
δόξης ἐπιτυγχάνειν, ἔπειτα περὶ τῆς εὐεργε-
σίας καὶ ἐλευθεριότητος λεκτέον, ἧς δυσ-
σός ἐστιν ὁ λόγος. καὶ γὰρ ἤτοι ἔργῳ εὐερ-
γετεῖται, πρὸς τοὺς ὑστεροῦντας, ἢ χρήμασι.
ῥᾴων δὲ ὁ ὕστερος τοῦ πλουσίῳ ἄλλως πε-
ἐκεῖνος δὲ φιλοτιμότερος, καὶ λαμπρό-
τερος, καὶ ἀλκίμου καὶ περιφανοῦς ἀνδρὸς
ἀξιώτερος. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἀμφοτέρω μὲν
ἔνεστι τοῦ χαρίζεσθαι προαίρεσις, ὅμως ἡ ἑτέ-
ρα μὲν ἐκ τῆς κυβωτοῦ, ἑτέρα δὲ ἀπὸ τῆς ἀρε-
τῆς προφέρεται. καὶ ἡ δόσις ἡ παρὰ τῆς οἰκο-
νομίας γίνεται, ταύτην τὴν τῆς εὐνοίας
πηγὴν ἐξαντλᾷ. οὕτω διὰ εὔνοιαν αἴρεται
ἡ εὔνοια, ἢ ὅσῳ μᾶλλον εἰς πλείους κέχρη-
σαι; τοσούτῳ ἧττον εἰς πολλοὺς χρῆσθαι δυνή-
σει. καὶ μὲν οἱ ἔργῳ, τουτέστι τῇ ἀρετῇ, καὶ
εὐφυΐᾳ, ἐλευθέριοι ὄντες: πρῶτον μὲν ὅσῳ
πλείοσι ἐλυσιτέλησαν, τοσούτῳ πλείους, εἰς
τὸ εὐνοϊκῶς ποιεῖν βοηθοὺς ἕξουσιν. ἔπειτα τῇ
τῆς

τῆς εὐεργεσίας συνηθείᾳ ἑτοιμότεροι ἔσονται
καὶ ἀσκητότεροι πρὸς τὸ τοὺς περὶ ἄλλους
εὐεργετῆσαι. παγκάλως ἔν τινι ἐπιστολῇ ἀλέ-
ξανδρον υἱὸν αἰτιᾶται ὁ φίλιππος, ὅτι διὰ
τὴν δόσιν, τὴν τῶν μακεδόνων εὔνοιαν ἂν
θηρῷται, τί δὲ κακόν φησιν, εἰς ταύτην τὴν
τοῦ λόγου ἐλπίδα, ἤγαγε, ἵνα τούτους σοὶ
πιστοὺς μέλλειν νομίζῃς, οὓς διὰ χρημάτων
ἀπολωλέκῃς; ἢ τοῦτο σὺ πράττεις, ἵνα οἱ
μακεδόνες οὔ σε βασιλέα αὐτῶν, ἀλλὰ θε-
ράποντα, καὶ δοτῆρα οἴωνται; οὗ τί ῥυπα-
ρώτερον τῷ βασιλεῖ; ἄμεινον καὶ μὴν, ὅτι
δόσιν, ἀπόλειαν εἶναι λέγει, γίνεται γὰρ
χείρων ὃς εἴληφε, καὶ πρὸς τὸ ταυτὸ ἀεὶ
προσδοκᾷν ἑτοιμότερος. τοῦτο ἐκεῖνος τῷ
υἱῷ ἔγραψε, ἀλλὰ ταύτην διδαχὴν ἂν οἰώ-
μεθα τοῖς ἅπασιν ἀναγκαίαν εἶναι. Διόπερ
τοῦτο παντελῶς φανερόν ἐστιν, ὅτι ἐκείνη ἡ
εὔνοια ἡ ὑπὸ τοῦ ἔργου καὶ τῆς φιλοπονίας
συνέχεται, καλλίων τε ἐστὶ καὶ πορρωτέρω
κατατείνει, καὶ τοῖς πλείστοις λυσιτελεῖν
δύναται. ἐνίοτε ὅμως δοτέον, οὐδὲ τοῦτο τὸ
τῆς εὐνοίας γένος παντάπασιν ἀπωθεῖσθαι
δεῖ. καὶ πολλάκις ἀξιοπίστοις ἀνθρώποις καὶ
δεομένοις, ἐκ τῆς οὐσίας ἡμῶν διδόναι δεῖ,
ἀλλ' ἐπιμελῶς καὶ μετρίως. πολλοὶ γὰρ

τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, περὶ διδόναι ἀπροσβουλεύτως ἀνήλωσαν. τί δὲ ἀβελτερώτερον, ἤ, ὅ,τι ἡδέως κτήσεις ἀπεργάζεσθαι, ὥστε τοῦτο μακρότερον κτεῖν οὐ δύνασθαι; καὶ μὴν καὶ τῇ δόσει αἱ λῆψαι ἀκολουθοῦσιν, ἐπειδὴ γὰρ περὶ διδόναι δεῖσθαι ἤρξαντο, τῶν ἄλλων οὐσίαις τὰς χεῖρας προσφέρεσθαι βιάζονται. οὕτω ἐπειδή, τοι τὴν εὔνοιαν ζητεῖν ἕνεκα, εὐεργέται εἶναι βουλήσονται, οὐ τοσοῦτον εὐνοιῶν ἐπιτυγχάνουσιν ἐκείνων οἷς δεδώκασι, ὅσον μίσους ἐκείνων ὧν ἀφήρηνται. Διόπερ οὔθ' οὕτω διαπτύσσειν τὰς οὐσίας δεῖ, ὥστε ταύτας τὴν εὔνοιαν ἀναπτύσσειν οὐ δύνασθαι, οὔτε οὕτω διαπτύσσειν δεῖ, ὥστε ἅπασιν ἀνεῳγμένην εἶναι. ἀλλ' ὁ τρόπος ἐχέσθω, καὶ οὗτος εἰς τὰς δυνάμεις ἀναφερέσθω. παντάπασιν τούτου μνημονεύειν ὀφείλομεν, ὅ,τι παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων, πολλάκις ὡς φιλεῖ, καὶ ἤδη εἰς τῆς προοιμίας συνήθειαν παραμικρὸν ἧκεν, τὴν δόσιν πιθμένα οὐκ ἔχειν. καὶ γὰρ τί δύναται εἶναι μέτρον, ἐπειδὴ καὶ οἱ εἰωθότες, καὶ τούτου αὐτοὶ οἱ ἄλλοι ἂν ὀρέξωνται; Παντελῶς δύο γένη τῶν δοτήρων ἐστίν. ὧν οἱ μὲν ἄσωτοι, οἱ δὲ ἐλευθέριοι καλοῦνται. ἄσωτοι μὲν οἳ εἰς τὰς ὑποδο-

χάς,

χὰς, καὶ δαῖτας, καὶ μαχητῶν τάξεις,
καὶ τῶν ἀγώνων καὶ θηρῶν δαπάνας, πολ-
λὰ χρήματ᾽ ἀναλίσκουσι, εἰς ταῦτα τὰ
πράγματ᾽, ὧν μνημοσύνην, ἤτοι βραχεῖ-
αν, ἢ παντελῶς οὐδεμίαν καταλείψουσι.
ἐλευθέριοι δὲ λέγονται, οἱ ταῖς οὐσίαις αὐ-
τῶν, ἤτοι τοὺς αἰχμαλώτους, ἀπὸ τῶν λῃ-
στῶν λύουσιν, ἢ τῶν φίλων ἕνεκα τὸν χαλ-
κὸν, ἀλλότριον ὑποδέχονται, ἢ ἐν τῶν θυ-
γατέρων ἐκδόσει λυσιτελοῦσιν, ἢ βοηθοῦσιν,
ἤτοι ἐν τῷ τὰ χρήματα ζητεῖν, ἤτοι αὔξειν.
θαυμάζω οὖν τί εἰς τὴν τοῦ θεοφράστου διά-
νοιαν ἦλθε, ἐν αὐτῇ τῇ βίβλῳ ἣν περὶ χρη-
μάτων ἔγραψεν: ἐν ᾗ τὰ πολλὰ παγκά-
λως, ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἀτόπως. εὔπορος γάρ
ἐστιν, ἐν τῷ ἐγκωμιάζειν τὴν μεγαλοπρέ-
πειαν καὶ δημίων δόσεων: καὶ τούτων δα-
πανῶν δύναμιν, τῶν οὐσιῶν καρπὸν οἴε-
ται. ἐμοὶ δὲ αὐτὸς ὁ ἐλευθεριότητος καρ-
πὸς, ἧς παραδείγματα οὐ πολλὰ ἔθηκα, πολλῷ
καὶ μείζων δοκεῖ, καὶ βεβαιότερος. ὅσῳ δὲ ὁ
ἀριστοτέλης δεινότερον καὶ ἀληθεστέρως, ἡμᾶς
ἀποδοκιμάζει, τοὺς ταῦτα τῶν χρημάτων ἀνα-
λώματα οὐ θαυμάζοντας, ἃ εἰς τὸ πλῆθος
θέλγειν γίνεται. καὶ μὴν αὐτοὶ οἱ παρὰ τῶν ἐχ-
θρῶν πολιορκοῦνται, εἰ ἂν τὴν τοῦ ὕδατος ξέστην

μνᾶς ὠνεῖσθαι βιάζοιντο, τοῦτο πρῶτον ἀκούειν ἄπιστον ἡμῖν δοκεῖν, καὶ ἅπαντας θαυμάζειν, ἀλλ' ἐπειδὴ προσέχουσι, τῇ ἀνάγκῃ ἂν συγχωρήσουσιν. ἐν ταύταις ταῖς μεγάλαις ζημίαις, καὶ ἀμέτροις δαπάναις μέγα οὐδὲν ὑμᾶς θαυμάζειν. ἐπειδὴ ἄλλως τε, οὔτε τῇ ἀνάγκῃ βοηθεῖται, οὔτε τὸ ἀξίωμα αὐξάνεται. καὶ ταυτὸ τὸ τοῦ πλήθους θέλκτρον, εἰς μικρὸν καὶ ὀλίγον μένει χρόνον. καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ κουφοτάτου νοῦ, ἐν ᾧ ὅμως αὐτῷ, ἅμα μετὰ κόρου καὶ πλησμονῆς ἡ τῆς ἡδονῆς μνημοσύνη ἀποθνήσκει. κατὰ μοῖραν οὖν συλλέγεται, ταῦτα τοῖς παιδίοις, καὶ γυναιξὶ, καὶ δούλοις καὶ τῶν δούλων ὁμοιοπαθέσι ἐλευθέρων ἀρεστὰ εἶναι, τῷ σεμνῷ δὲ ἀνθρώπῳ, καὶ ταῦτα ἃ γίνεται, κατ' ἀληθινὴν κρίσιν σκεπτομένῳ οὐδαμῶς ἀρέσκειν δύνασθαι. καί τοι καθαμαντάνω ἐν ἡμετέρᾳ τῇ πόλει γεγηρακέναι, ἤδη τοῖς ἀγαθοῖς χρόνοις, ὡς ἡ τῶν ἀστυνομιῶν λαμπρότης, παρὰ τῶν βελτίστων ἀνδρῶν αἰτεῖται. οὐκοῦν πούβλιος κράσσος ὃς ἐπωνομαστὸς πλούσιος, ταῖς δυνάμεσι, τῆς ἀστυνομίας μεγίστῃ τάξει ἐχρήσατο. καὶ ὀλίγῳ μετὰ ταῦτα, λικίνιος κράσσος, μετὰ τῶν ἀνθρώπων μετριωτάτου, κοΐντου μουτίου, λίαν μεγαλο-

περιπετεῖ ἀσωμίᾳ ἐχρήσατο. ἔπειτα κάϊος
κλαύδιος, τοῦ ἀππίου υἱὸς, καὶ οἱ πολλοὶ
ὄπισθεν λούκουλλος, ὁρτένσιος, συλλα-
νὸς, ἁπάντων μὲν ὁ πόβλιος λέντου-
λος ἐμοῦ ὑπάτου ὄντος ἐκράτησε τῶν προ-
τέρων, αὐτῷ δὲ ὁ σκαῦρος ἠκολούθησε. λαμ-
πρότατοι δὲ ἡμετέρου τοῦ πομπηΐου, αἱ δό-
σεις, δεύτερον ὑπατεύοντος: ἐν οἷς πᾶσι τί
ἐμοὶ ἀρέσκει βλέπεις. διαφεύγειν ὅμως τὴν
τῆς πλεονεξίας ὑπόνοιαν δεῖ. καὶ γὰρ τοῦ
μαμέρκου, ἀνθρώπου τοῦ πλουσιοτάτου, ἡ τῆς
ἀσωμίας παράλειψις, τὴν τῆς ὑπατείας
ἀνάλευσιν προσήνεγκε. Διόπερ ὁπουδὴ αἰ-
τεῖται ἐκ τοῦ δήμου, τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν
εἰμὴ ἐπιθυμούντων, ὅμως μὲν τοι δοκιμα-
ζόντων, ποιεῖν δεῖ: μόνον ἐκ τῆς δυνάμεως,
ὥσπερ ἡμεῖς οἱ αὐτοὶ ἐποιήσαμεν. καὶ εἴπο-
τε πρᾶγμά τι μεῖζον, ἤτοι χρησιμώτερον τῆς
τῶν χρημάτων ἀποβολῆς ζητεῖται, ὅιον τοῦ
ὀρέσι νεωσὶ τὰ δεῖπνα ἐν τοῖς τρίβοις, τῷ τῆς
δεκάτης ὀνόματι μεγάλην τιμὴν παρέχον.
οὔτε μάρκῳ δήπου σηΐω ὄνειδος ἐνομίσαν-
το, ὅτι ἐν σιτοδείᾳ, τῷ δήμῳ δι᾽ ἀσσάριον τὸ
μέτρον ἐπώλησεν. μεγάλου γὰρ ἀπὸ πα-
λαιοῦ φθόνου, οὔτε ζημίᾳ αἰσχρᾷ ὅτε ἀσωό-
μος ἦν, οὔτε μεγίστῃ ἑαυτὸν ἀπάλλαξεν.

ἀλλὰ τοῦτο ἄρτι ἡμέτερον τὸν μίλωνα ἐγκωμιάζει μέγα, ὅ,τι μαχίμων τῆς πολιτείας ἕνεκα ὠνηθέντων, ἣ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν συνείχετο: οἷς ἁπάσας τοῦ πουβλίου κλωδίου παρασκευὰς, καὶ τῆς διανοίας παραφορὰς ἐκώλυσε. αἰτία δὲ τῆς δόσεως ἤτοι ἀνάγκη ἐστὶν, ἢ χρήσιμος, τῆς δὲ μετριότητος τρόπος ἐν πᾶσι βέλτιστός ἐστι. λικίνιος δήπου φίλιππος τοῦ κυΐντου φαβίου υἱός, ὁ τῆς μεγίστης φύσεως, ἀνὴρ, καὶ ὁ ὑπὲρ τὸν κατάλογον, γαυριᾶν εἴωθε, τοῦ δώρου ἄνευ τῶν ἁπάντων, ἃ ἔχοιτο ἂν φέρτατα τετυχηκέναι. ταυτὸ ὁ κόττα κουρίων ἔφη, καὶ ἡμῖν περὶ τούτου, ὅπως οὖν ἔξεστι καυχᾶσθαι. καὶ γὰρ πρὸς τὸ τῶν τιμῶν μέγεθος, ὧν διὰ πασῶν χειροτονιῶν ἐτύχομεν, ἡμετέρῳ γε τῷ ἔτει (ὅ,τι ἂν οὐδενὶ αὐτῶν συνέβη οὓς ἤδη ὠνόμασα) ἡ δήπου τῆς ἀστυνομίας δαπάνη μικρὰ ἦν, καὶ μὴν καὶ ταῦτα τὰ ἀναλώματα ἀμείνω ἐστὶ, τείχη, πορθμοὶ τῶν ὑδάτων χρεῖαι, τὰ ναυτικὰ, καὶ ἅπαντ᾽ ἃ εἰς τὴν τῆς πολιτείας χρείαν παρατείνει. καί τοι περ ὅ,τι παρὸν καὶ ὥσπερ εἰς χεῖρα ἐδόθη, ἥδιόν ἐστιν. ὅμως τὰ δὲ εἰς ὕστερον τὰ θέατρα, ναοὶ νέοι, προπύλαια, χαριέστερά ἐστι. οὐδέστερον ἐπιτιμῶ διὰ πομπηΐον, ἀλλὰ

σοφώτατοι οὐ δοκιμάζουσιν, ὡς καὶ ὁ Παναίτιος, ᾧ πολὺ ἐν ταύταις ταῖς βίβλοις ἠκολούθησα, οὐχ ἑρμηνεύουσα. καὶ Φαληρεὺς ὁ Δημήτριος, ὃς Περικλέα τὸν τῆς Ἑλλάδος ἄρχοντα, αἰτιᾶται, ὅτι τοσαῦτα χρήματα εἰς ἔνδοξα ἐκεῖνα προπύλαια συνήνεγκε. ἀλλὰ περὶ τοῦ γένους ὅλου, ἐν ταύταις βίβλοις, ἃς περὶ τῆς πολιτείας ἔγραψα, ἐπιμελῶς διελέχθη. ὅλος οὖν τῶν τοιούτων δόσεων ὁ λόγος, ἐν τῷ γένει καλός ἐστι, τῷ καιρῷ ἀναγκαῖος, καὶ ὅμως αὐτὸν, καὶ εἰς δύναμιν ἀναφέρειν, καὶ κατὰ τὴν μετριότητα μετρεῖσθαι δεῖ. ἐν ἐκείνῳ δὲ ἑτέρῳ τοῦ διδόναι τῷ γένει, ὅ,τι ἀπὸ τῆς ἐλευθεριότητος ὁρμεῖται, οὐχ ἁπλοϊκῶς, καθ' ἕνα τρόπον ἐν διαφόροις πράγμασιν διάκεισθαι ὀφείλομεν: ἄλλη μὲν ἐκείνου αἰτία ἐστὶν, ὃς ἀπὸ τῆς συμφορᾶς θλίβεται; ἄλλη δ' ἐκείνου ὃς πράγματι ἄμεινω ζητεῖ, μηδενὸς αὐτοῦ τοῦ πράγματος νοσοῦντος. ἑτοιμοτέρα ἡ εὐεργεσία πρὸς τοὺς ταλαιπώρους εἶναι ὀφείλει, εἰ μὴ ἴσως τῆς ταλαιπωρίας ἔσονται ἄξιοι. τοῖς ἐκείνοις ὅμως οἳ βοηθεῖσθαι βούλοιντο ἂν, μὴ ἵνα μὴ ἀτυχῶσι ἀλλ' ἵνα εἰ τὸν ἀνώτερον τόπον ἀναβαίνωσι.

παι-

παντάπασιν συνεφάπτεσθαι ὀφείλομεν. ἀλλ' ἐν τῷ προαιρεῖσθαι τοὺς ἱκανοὺς, κρίσιν καὶ ἐπιμέλειαν παρέχειν δεῖ. καὶ γὰρ παγκάλως ὁ ἔννιος λέγει, τὰς ἀγαθοποιΐας τὰς κακῶς ἐκδιδομένας κακοποιΐας εἶναι λογίζομαι. ὅ,τι δὲ τῷ ἀγαθῷ καὶ τῷ χαρίεντι ἀνδρὶ ἀνατίθεται, ἐν τούτῳ τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐκ λοιπῶν καρπός ἐστιν. ἀνῃρημένης γὰρ τῆς προπετείας, ἡ ἐλευθεριότης χαριεστάτη ἐστὶν, ἀνθ' ὧν αὐτὴν σπουδαιότερον οἱ πλεῖστοι αἰνοῦσι, ὅτι ἡ φερτάτου τοῦ ἑκάστου ἀγαθωσύνη, κοινὴ τῶν ἁπάντων ἐστι καταφυγή. σπουδάζειν τοίνυν ἐπιμελῶς δεῖ, ὅπως τοιαύταις εὐεργεσίαις, ὡς πλείστους εὐεργετῶμεν, ὧν παιδίοις καὶ ἀπογόνοις προδίδωται ἡ μνημοσύνη, ἵνα τούτοις ἀχαρίστοις εἶναι μὴ ἔξῃ. πάντες γὰρ τοὺς τῆς εὐεργεσίας ἀμνήμονας οἱ ἄνθρωποι μισοῦσι, καὶ ταύτην τὴν ἀδικίαν, ἡ ἐν τῷ ἀποπλήττειν τὴν ἐλευθεριότητα γίνεσθαι εἴωθε, ἑαυτοῖς καὶ γίνεσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο κρίνοντα, κοινὸν τῶν πενιχρῶν ἐχθρὸν οἴονται. καὶ μὲν αὕτη ἡ ἔννοια, καὶ τῇ πολιτείᾳ χρήσιμός ἐστιν, ἡ αἰχμαλώτους ἀπὸ τῆς δουλείας ἐξαγοράζεται, καὶ τοὺς μικροτέρους πλουτίζει, ὅ,τι ἄξιον, παρὰ τοῖς ἡμε-

τέροις ἀνθρώποις ποιῆσαι, ἐν τῷ τοῦ κράσου λόγῳ γεγραμμένον εὐπόρως ἀναγινώσκομεν. ταύτην οὖν τὴν τῆς εὐεργεσίας συνήθειαν τῆς τῶν δώρων δόσεως προοιμῶ. ἡ μὲν τῶν σεμνῶν καὶ μεγάλων ἀνθρώπων ἐστίν: ἡ δὲ οἷον τῶν τοῦ δήμου στωμύλων, τῶν τοῦ πλήθους κουφότητα, μετὰ τῆς ἡδονῆς θελγόντων. προσήκει δὲ, τοῦτο μὲν ἐν τῷ διδόναι ἐλευθεροπρεπῆ εἶναι. τοῦτο δ' ἐν τῷ εἰσπράττειν οὐ στρυφνόν, καὶ ἐν τῷ τῶν ἁπάντων συναλλάγματι πραγμάτων, ἐν τῷ πωλεῖν, ὠνεῖσθαι, συγγίνεσθαι, ἐκδιδόναι, ἐν ταῖς γειτονίαις καὶ περιορισμοῖς: ἐπιεικῆ καὶ εὐπαράγωγον. πολλὰ τοῖς πολλοῖς περὶ τῆς δίκης αὐτοῦ ἐνδιδόντα. ἀπὸ τῶν διαφορῶν, ὅσον ἔξεστι ἀπεχόμενον. ἐστὶ γὰρ οὐ μόνον ἐλευθέριον μικρὰ περὶ δίκης αὐτοῦ ἔχειν, ἀλλ' ἐνίοτε χρήσιμον. ἀλλά τι τὸν τῆς οἰκονομίας ἐπιμέλειαν ἔχειν δεῖ, ἥνγε πεπτωκυῖαν παριέναι αἰσχρόν ἐστιν. ἀλλ' οὕτως ὥστε ἡ τῆς ἀνελευθερίας καὶ πλεονεξίας ἀπεῖναι ὑπόνοιαν. χρῆσθαι πρὸς τούτοις τῇ ἐλευθεριότητι, καὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας οὐ στερεῖσθαι, μέγιστός γε τῶν χρημάτων καρπός ἐστιν. ὀρθῶς καὶ παρὰ τοῦ Θεοφράστου ἐπῄνηται ἡ φιλοξενία,

νία, ἔστι γὰρ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, λίαν πρέπον
τὰ τῶν λαμπρῶν ἀνθρώπων δώματα, τοῖς
ἀνεωγμένα εἶναι ξένοις, καὶ τοῦτο, καὶ
ἡμετέραν τὴν πολιτείαν μέγα κοσμεῖ, ὅτι
ἄνθρωποι οἱ ἀλλότριοι τοῦ τῆς ἐλευθεριότη-
τος τρόπου ἐν ἡμετέρᾳ πόλει οὐχ ὑστεροῦν-
ται. ἔστι γὰρ πρὸς τούτοις μέγα χρήσιμον
αὐτοῖς, τοῖς τὰ πολλὰ καλῶς δύνασθαι βου-
λομένοις, διὰ τῶν ξένων, παρὰ τῶν ἀλλοτρίων
δήμων ἰσχύειν ταῖς εὐπορίαις καὶ χάρισι.
Θεόφραστος γράφει γε τὸν Κίμωνα ἀθήνη-
σι, καὶ περὶ τοὺς αὐτοῦ ἀγραίους τοὺς λα-
κιάδας, φιλόξενον γενέσθαι, καὶ οὕτω γὰρ
καταπεθεικέναι, καὶ τοῖς ἀγροίκοις συνεπεί-
λασθαι, ὥσθ' ἅπαντα παρέχεσθαι αὐτοῖς,
οἵτινες λακιάδαι ἐν τῇ ἐπαύλιδι αὐτοῦ
ἂν καταλύσαιντο. ἃ δὲ ἔργα, οὐ δόσει ὡς
ἀγαθοποιΐαι δίδονται, αὗται τοῦτο μὲν
εἰς ἅπασαν τὴν πολιτείαν, τοῦτο δ' εἰς
ἑκάστους πολίτας εἰσφέρονται. καὶ γὰρ ἐν
δίκῃ συγγράφεσθαι, καὶ βουλῇ βοηθεῖν, καὶ
κατὰ τὸ ταύτης τῆς ἐπιστήμης γένος, ὡς
πλείστοις λυσιτελεῖν, μέγα καὶ πρὸς τὸ
τὰς οὐσίας αὔξειν καὶ χάριν παρατείνει. Διό-
περ ἐπειδὴ τῶν ἡμετέρων προγόνων πολλὰ
μεγαλοπρεπῆ ἦν, ὅμως βέλτιστα, δίκης πολι-
τικοῦς

τικῆς τῆς δεδογμένης, μεγίστη ἐν τιμῇ ἀεὶ ἡ
σύνεσις καὶ ἑρμηνεία ἦν, ἥνγε πρὸ ταύτης
τῶν χρόνων, τῆς συγχύσεως, ἐν κτήσει αὐ-
τῶν κέκτηνται οἱ ἄρχοντες. νῦν μὲν, οἷον αἱ
τιμαὶ, οἷον οἱ ἅπαντες τοῦ ἀξιώματος κλί-
μακες, οὕτω καὶ ἡ ταύτης τῆς ἐπιστήμης
λαμπρότης, ἀπολώλεκε, καὶ τοῦτο τοσούτῳ
ἀναξιώτερον, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, τοῦτο
συμβέβηκε, ὅτε οὗτος ἂν εἴη, ὃς τῶν προτέ-
ρων, οἷς τῇ τιμῇ ὅμοιος εἴη τῇ ἐπιστήμῃ ῥα-
δίως ἂν κεκρατήκοι. ταῦτα οὖν τὰ ἔργα χα-
ρίεντα τοῖς πολλοῖς ἐστι. καὶ εἰς τὸ τοὺς ἀνθρώ-
πους ἀπεργάζεσθαι ὠφελέτας ἡμῶν ἐπιτή-
δεια. καὶ μὴν ταύτῃ τῇ τέχνῃ ἐγγυτάτη
ἐστί. ἡ τοῦ λέγειν δύναμις, καὶ μείζων, καὶ
χαριεστέρα καὶ κοσμιωτέρα, τί γὰρ τῆς ῥη-
τορικῆς ἐπαινετώτερον, τί προφερέστερον, ἤτοι
θαυμασμῷ τῶν ἀκουόντων, ἤτοι ἐλπίδι δεόν-
των, ἤτοι τῶν αὐτῶν οἱ σώζονται χάριτι; ταύτη
οὖν ἡ παρὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἐν ὅλῳ
ἀξιώματι δέδοται ἡ ἀρχὴ πολυλόγου ἀνθρώ-
πους εὖτε γινοῦντο, ὅ, τι ἐν τρόπῳ τῷ πατρίῳ
ἐστὶ, τῶν πολλῶν αἰτίας καὶ οὐ χαλεπῶς,
ἀλλὰ δωρεὰν καὶ εὐνοϊκῶς ἀπολογουμένους
τοῦ εὐεργετήματα καὶ συνηγορίαι, μάλιστα
ἀνήκουσι. παρακελεύεται ἐμὲ τὸ πρᾶγμα,

ὥστε

ὥστε καὶ τούτῳ ἐν τόπῳ τὴν τῆς ῥητορικῆς διάλειψιν, μὴ λέγω ἧτταν κλαίειν, εἰ μὴ δείδοιμοι μὴ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τι δοκῶ κατοδύρεσθαι. ἀλλ' ὅμως βλέπομεν, ὧν ἀποθανόντων ῥητόρων, ὡς ἐν ὀλιγωτέροις δύναμις, ὡς ἐν πολλοῖς ἡ τόλμα ᾖ. ἐπειδὰν δὲ ἅπαντες οὐ δυνηθῶσι ἤτοι δικανικοὶ εἶναι, ἢ ῥήτορες, ὅ,τι ὀλιγίστοις δήπου συμβαίνει. ἔνεστι ὅμως περὶ ἔργῳ ὡς πλείστοις συνετελεῖν, τὰ εὐεργετήματα αἰτεῖσθαι, συστήσασθαι τοῖς κριταῖς, καὶ ἀρχαῖς, ὑπὲρ πράγματος τοῦ ἀλλοτρίου γρηγορεῖν, καὶ τῶν αὐτῶν τούτων, οἳ ἤτοι συμβουλεύουσι, ἢ ἀπολογοῦνται, δεῖσθαι, ὅτι οἱ ποιοῦντες πλείστης τῆς χάριτος ἐπιτυγχάνουσι: καὶ μάλιστα τούτων ῥέπει ἡ ἐπιμέλεια. ἤδη περὶ τούτου οὖν παρακελεύεσθαι δεῖ (ἔστι γὰρ δὴ ἑτοίμου) ὡς σκέπτονται, ὅταν τοῖς ἄλλοις βοηθεῖν βούλονται, μὴ ἐν ὀργῇ ὦσί τινι, πολλάκις γὰρ αὐτοὺς ἤτοι οὓς ἀναγκαῖον ἦν, ἢ ἐκείνους οὓς οὐ λυσιτελεῖ, βλάπτουσι, εἰ μὲν ἄφρονες ἀμελείας ὅσι, εἰ δὲ εἰδότες προπετείας χρηστέον καὶ τῇ ἀπολογίᾳ, περὶ τοὺς αὐτοὺς. οἷς ἄκεον τὴν δυσχέρειαν προσήνεγκες ὡς μάλιστα δύνῃ δὴ ὧν τοιοῦτο ὅ,τι ἐποίησας, ἀναγκαῖον ἦν, οὐθ' ἑτέρως ποιεῖν ἂν ἐδυνήθης.

θης, καὶ ἀληθινοῖς ἔργοις, καὶ καθήκου-
σι, ὅ, τι βεβίασθαι, ἀμείβειν δεῖ. ἀλλ' ἐπειδὴ
ἐν τῷ τοῖς ἀνθρώποις βοηθεῖν, ἤτοι τὰ ἤθη
σκέπτεσθαι, ἢ τύχη εἴωθε, λέγειν δήπου εὐκα-
τάφορόν ἐστι. δημοσίως οὖν φασὶν ἑαυτοὺς ἐν
τῷ τὰς ἀγαθοποιίας ἐκδιδόναι, τὰ τῶν ἀν-
θρώπων ἤθη, καὶ οὐ τὰς τύχας σκοπεῖν.
καλὸς ὁ λόγος ἐστί. ἀλλὰ τίς ἐστιν ἄρα, ὅς
τοι πενιχροῦ καὶ βελτίστου ἀνδρὸς ἐν τῷ εὐερ-
γετεῖν οὐ προτιθῇ χάριν μεγάλου καὶ πλου-
σίου ἀνδρός; ὑφ' οὗ γὰρ εὐεργετούμενος, καὶ
ὤκιον ἡ ἄμειψις μέλλειν δοκεῖ, εἰς αὐτὸν σχε-
δὸν προαίρεσις ἡ ἡμετέρα ἐστί. ἀλλὰ σκεπτέον
ἐπιμελέστερον τίς τῶν ἀνθρώπων φύσις ἦ. ὁ
γὰρ ἐκεῖνος δήπου, εἰ ἀγαθὸς ἀνήρ ἐστι καὶ
εἰ καὶ τὴν χάριν ἀναφέρειν οὐ δύναται,
ἔχειν δήπου δύναται. εὐχαίρως δέ τις λέλε-
χε τὸν τὰ χρήματα ἔχοντα, οὐκ ἀνενηνοχέ-
ναι, καὶ τὸν ἀναφέροντα, οὐκ ἔχειν, χάριν
δὲ καὶ ὃς ἀνενήνοχεν ἔχειν, καὶ ὃς ἔχῃ ἀνε-
νηνοχέναι. νὴ Δία ἀλλὰ οἱ ἑαυτοὺς τοὺς πλου-
σίους, τιμίους καὶ μακαρίους οἴονται, οὗτοι τῇ
ἀγαθοποιίᾳ δεσμεύεσθαι οὐδὲ θέλουσι. καὶ
μὴν καὶ τὴν ἀγαθοποιίαν δεδωκέναι λο-
γίζονται, ἐπειδὰν οἱ αὐτοὶ καί τοι μέγα τι
εἰλήφωσι, ὁμοίως ὑπὸ ἑαυτῶν ἤτοι αἰτεῖσθαι

 ἢ προσ-

ἢ προσδοκᾶσθαι εὖ ὑποβλέπουσι, συνηγορίᾳ
δὲ χρῆσθαι ἢ ἀπολογηθέντας καλεῖσθαι, δίκην
τοῦ θανάτου νομίζουσι. ἀλλά τοι ἐκεῖνος ὁ
πένης, ἐπειδὴ εὖ πεποίηται, ἐσκέφθαι, καὶ
οὐ τύχην νομίζει, καὶ οὐ μόνον ἐκείνῳ, ὃς
εὐεργέτησε, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς, ἀφ' ὧν προσ=
δοκᾷ (δεῖται γὰρ πολλῶν) εὐχάριστον ἑαυ=
τὸν δοκεῖν σπουδάζει, οὐδὲ γὰρ τοῖς ἔπεσι,
τὸ δῶρον αὐτῷ αὔξει, εἴ τινι ἴσως χρῆται,
ἀλλὰ καὶ ταπεινοί. βλεπτέον τε ἐκεῖνο ταυ=
τὸ, ἐὰν τὸν πλούσιον καὶ εὐτυχῆ σώζῃς, ἐν
ἐκείνῳ ἐνὶ, ἢ ἴσως ἐν παισὶν αὐτοῦ, μένει ἡ
χάρις, εἰ δὲ πένητα, ἀγαθὸν ὅμως καὶ σώ=
φρονα, ἅπαντες οὐ πονηροὶ οἱ ταπεινοὶ, (ὧν
μεγάλων ἐν δήμῳ πλῆθός ἐστι) βοήθειαν
ἑαυτοῖς γεγονυῖαν βλέπουσι. Διόπερ ἄμει=
νον παρὰ ἀγαθοῖς, ἢ παρὰ εὐτυχέσι τὸ εὐεργέ=
τημα ἐκδίδοσθαι οἴομαι, σπουδάζειν παντε=
λῶς δεῖ, ὥστε παντὶ τῷ γένει ἀπαντᾶν δυ=
νησόμεθα, ἀλλὰ εἰ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν σύγ=
κρισιν ἐλεύσεται, Θεμιστοκλῆ δήπου εἰση=
γοῦντα προσφέρειν δεῖ, ὃς ὅτε εἰρωτήθη, πό=
τερον ἀγαθῷ καὶ πενιχρῷ τῷ ἀνδρὶ ἢ ἧττον
δοκίμῳ καὶ πλουσίῳ, θυγατέρα αὐτοῦ ἐκ=
διδοίη: ἐγώ φησι αἱροῦμαι μᾶλλον τὸν
ἄνδρα, τὸν τῶν χρημάτων ὑστεροῦντα, ἢ τὰ
χρήμα=

χρήματα τὰ τῶν ἀνδρῶν δεόμενα. ἀλλὰ διαφθαρέντα καὶ πονηρὰ τὰ ἤθη, διὰ τοῦ τῶν ὀυσιῶν θαυμασμοῦ ἐστι, ὧν τὸ μέγεθος τί εἰς τὸν ἡμῶν ἕκαστον παρατείνει; τῷ ἔχοντι ἴσως βοηθεῖ, οὔτε δήπου τοῦτο ἀεί, ἀλλ᾽ ἔστω γε βοηθεῖν, κρείσσων δήπου ἂν γένοιτο σωφρονέστερος δὲ πῶς; καὶ ἐὰν ἀγαθὸς ἀνὴρ ᾖ, μὴ ἐμποδίζωσι αἱ εὐπορίαι, ὅσῳ ἧττον βοηθῆται, εἰ μὴ συνεπιλαμβάνωνται, καὶ ἔστω πᾶσα ἡ κρίσις, οὐχ ὡς πλούσιος, ἀλλ᾽ οἷος ἕκαστος ᾖ. ἔσχατον δὲ δίδαγμα ἐν εὐεργετήμασι καὶ βοηθείᾳ ἐστι. μὴ οὖν ἐπὶ τὴν ἐπιείκειαν, μηδέ τι ὑπὲρ τῆς ἀδικίας αὐτῆς. ὑπόθεσις γὰρ αἰωνίου συστάσεως καὶ τῆς φήμης ἐστὶ ἡ δικαιοσύνη, ἧς ἄνευ οὐδὲν εἶναι ἐπαινετὸν δύναται, ἀλλὰ οὖν περὶ τούτου τῶν εὐεργετημάτων τοῦ γένους, ἃ εἰς τοὺς τυχόντας ἀνήκει, λέλεκται. ἔπειτα περὶ τούτων ἃ εἰς τοὺς ὅλους, ἅτε εἰς τὴν πολιτείαν παρατείνει, διαλεκτέον ἐστι. τούτων δὲ αὐτῶν, τοῦτο μὲν τοιαῦτά ἐστι, ὥστε εἰς τοὺς ὅλους πολίτας παρατείνει, τοῦτο δὲ εἰς ἑκάστους ἀνήκει, ἃ καὶ χαριέστερά ἐστι. σπουδάζειν παντελῶς δεῖ, εἰ οἷόν τε, τοῖς ἀμφοτέροις, οὔτε ἧττον, ἵνα καὶ ἑκάστοις συμβουλεύηται, ἀλλ᾽ οὕτω,

ὡς οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἤτοι λυσιτελήσει, ἢ δήπου
μὴ βλάψει τὴν πολιτείαν, γαΐου τοῦ ἡλίου καὶ
πουβλίου τοῦ γράκκου ἡ σιταγρεία μεγάλη
δόσις ἦν, ἤντλει οὖν τὸ γαζοφυλάκιον, μέ-
τριος μάρκου πλουσίοις ἀνθρώποις προει-
πεῖν. οὐδενὶ δὲ τὴν πολιτείαν κυβερνᾶντες
ῥᾷστον τὴν τοῦ πλήθους εὔνοιαν κτήσασθαι
δύνανται, ἢ τῇ ἐγκρατείᾳ. οἱ δὲ ἑαυτοὺς
δημίους ἐμφαίνουσι τούτου τοῦ πράγματος
ἕνεκα ποιοῦσι, ἤτοι τὸ ἄγρικον πρᾶγμα πει-
ράσουσι, ἵνα οἱ κτήτορες, ἀπὸ τῶν αὐτῶν οἱ-
κητηρίων ἀπελαύνωντο, ἢ χρῆμα τοῖς ὀφει-
λέταις ὅ, τι πεπίστευται συγχωριστέον οἴον-
ται. καὶ πρῶτον μὲν τὰ, τῆς πολιτείας,
θεμέλια, παρακρούουσι τὴν ὁμόνοιαν ἀναι-
ροῦντες, ἢ οὐδαμῶς εἶναι δύναται: περὶ μὲν
ἄλλων ἀφαιρεῖσθαι: περὶ δὲ τοῖς ἄλλοις συγ-
χωρεῖσθαι. ἰσότητα δ', ἡ ἅπασα αἴρεται, εἰ
ἑκάστῳ, τὸ ἴδιον ἔχειν οὐκ ἔνεστι. τοῦτο γὰρ
ὥσπερ πρότερον λέλεχα, ἴδιον τῆς πόλεως
καὶ ἄστεός ἐστι, ἵνα ἐλεύθερος ᾖ, καὶ οὐκ
ἐπιμελὴς ἡ φύλαξ, ὑπὲρ ἑκάστου τῶν κτημά-
των: καὶ μὴν ἐν τούτῳ περὶ τῆς πολιτείας
ὀλέθρῳ, οὐ ταύτης δήπου, ἣν νομίζουσι ἐπιθυ-
μοῦσι χάριτος. καὶ γὰρ ᾧτινι μὲν τὸ κτῆ-
μα ἀφήρηται ἐχθρός, ᾧτινι δὲ δέδοται, προ-

ποι-

ποιεῖται οὐ λαμβάνειν βεβούληται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς χρήμασι πεπιστευμένοις χαρὰν αὐτοῦ κρύπτει, μὴ δοκῇ μὴ δυνηθῆναι ἐκλυνίζειν. ἀλλά τοι ἐκεῖνος ὃς ἀδικεῖται, καὶ μνημονεύει, καὶ ἀποδείκνυται τὸ ἄλγος αὐτοῦ, οὐδὲ εἰ πλείους εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἷς κακῶς δέδοται, ἢ ἐκεῖνοι ὧν ἀδίκως ἀφήρηται: πλείω γε οὖν ἰσχύουσιν, οὐ γὰρ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῷ βάρει ταῦτα κρίνεται. τίνα δὲ ἔχει ἰσότητα; ὥστε ἀγρὸν πολλοῖς ἔτεσι, ἢ μέχρι πόρρω κεκτημένον, ἐκεῖνος ὃς μὲν οὐδένα ἐσχήκει, ἕξει, ὃς δὲ ἔχειν ἀπολέσει; ἀλλὰ διὰ τοῦτο τῆς ἀδικίας γένος οἱ λακεδεμόνιοι λύσανδρον ἔφορον ἐξέβαλον, καὶ ἄγιν τὸν βασιλέα (ὅ,τι οὐδέποτε πρότερον παρὰ αὐτοῖς συμβέβηκε) ἔκτανον. ὅθεν μικρὸν ὕστερον τοσαῦται διαφωνίαι ἠκολούθησαν, ὥστε τυράννους γενέσθαι: καὶ τοὺς μεγιστᾶνας ἐβληθῆναι: καὶ παγκάλως λίαν διατεθεῖσαν τὴν πολιτείαν ἐκτακυλιαθῆναι. οὐδὲ μόνον αὕτη πέπτωκε, ἀλλὰ καὶ λοιπὴν τὴν ἑλλάδα τοῖς τῶν κακῶν λοιμοῖς διέστραφε, οἳ παρὰ τῶν λακεδεμονίων ὁρμηθέντες εὐρυχωρίτερον παραγεγόνασι. τί ἡμετέρους γράκχους τοῦ φορτάτου ἀνδρὸς ἥους τοῦ ἀφρικανοῦ ἀφαίμους, οὐχὶ ἄγροικαὶ μάχαι ἀπώλεσαν;

ἀλλά τοι ἄρατος ὁ σικυώνιος, εἰκότως ἐπαινεῖται, ὃς ὅταν ἡ πόλις αὐτοῦ πεντήκοντα ἔτη, ὑπὸ τῶν τυράννων κατελαμβάνετο, ἀπὸ τῶν ἄργων εἰς τὴν σικυῶνα πεπόρευται, κρύφα διὰ τῆς ἐμβάσεως τὴν πόλιν εἷλεν, καὶ ἐπειδὴ νικοκλῆ τὸν τύραννον ὄντα, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς βεβίακε, ἑξακοσίους ἐξορίστους, οἳ τῆς πόλεως αὐτοῦ ἀφνειέστατοι ἦσαν, ἀνέδωκε, καὶ τὴν πολιτείαν παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀνήρθωσεν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὑπείληφε μεγάλην, ἐν τοῖς ὑπάρχουσι καὶ κτήμασι δυσχέρειαν εἶναι, ὅτι καὶ ἐκείνους, οὓς, καὶ αὐτὸς ἀνέδωκε, ὧν οὐσίας ἄλλοι ἐκτήσαντο ὑστερεῖσθαι, ἀδικώτατον εἶναι ἐνομίσατο, καὶ τὰ πεντήκοντα ἐτῶν κτήματα ἀπαιρεῖσθαι, οὐδὲν ἧττον ἐπιεικὲς ἡγήσατο, ἀνθ᾽ ὧν οὕτω μακρὰν, τὰ πολλὰ κληρονομίαις, πολλὰ ὠνήσεσι, πολλὰ γαμηλίαις ὑπεσχέθοντο, εἰκότως ἔκρινε, μηδὲ ἐκείνων ἀφαιρεῖσθαι, μηδὲ τούτοις μὴ διατίθεσθαι, ὧν ταῦτα ἦν, δεῖν. ἐπειδὴ οὖν ἐλογίσθη πρὸς τὸ τοῦτο τὸ πρᾶγμα διαθεῖναι πολλοῦ γε δεῖν τοῦ χρήματος, εἰς τὴν ἀλεξάνδρειαν πορεύεσθαι μέλλειν εἶπε, καὶ τὸ πρᾶγμα ὁλοτελὲς εἶναι ἐκέλευσε, εἰς τὴν ἀνακομιδὴν αὐτοῦ, καὶ οὗτος ὠκέως εἰς

πλο-

πτολωμαῖον τὸν ξένον αὐτοῦ ἦλθεν ὃς τότε
δεύτερος ἐκυβέρνα μετὰ ἀλεξανδρίαν
τὴν κατασκευασμένην, ὃς ἐπειδὴ τὴν πα-
τρίδα σώζειν θέλειν ἐδήλωσε, παρὰ βασι-
λέως εἴληφε, ὥστε πολλοῖς χρήμασι βοη-
θεῖσθαι, ἃ εἰς συκυῶνα προσφέρων, εἰς τὴν
βουλὴν δεκαπέντε ἄρχοντας παρακέκληκε,
μεθ' ὧν τὰ πράγματα ἐπιμελῶς ἐξέτασε.
καὶ τῶν τὰ ἀλλότρια ἐχόντων, καὶ τῶν τὰ
ἴδια ἀπολωλύτων, καὶ διέπραξεν περὶ τὰ
κτήματα ἐξετάζειν, ὥστε πείθεσθαι ἄλλοις μὲν
τὰ χρήματα λαμβάνειν μᾶλλον αἱρεῖσθαι καὶ
κτημάτων εἴκειν. ἄλλοις δὲ ἄμφνον νομίζεσθαι,
εἰ τοσοῦτο ὅσον κτῆμα αὐτῶν ἦν, ἀριθμηθήσε-
ται, ἢ αὐτῶν κτῆμα ἀνακτᾶσθαι, καὶ διετελέσθη,
ὥστε ἅπαντες διατεθειμένοι τῆς ὁμονοίας,
ἄνευ δεινοπαθείας ἀπάγειν. ὦ ἀνδρὸς ἐπι-
φανοῦς καὶ ἀξίου, ὃς ἐν ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ
γεγόνοι ἄν. οὕτω περὶ τοὺς πολίτας δια-
θῶσαι καλῶς ἔχει, καὶ οὐχ ὥσπερ δὶς
ἤδη ἑωράκαμεν ἐν ἀγορᾷ τὸ ἔγχος τι-
θέναι, καὶ τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας, τῇ
τοῦ κήρυκος φωνῇ ὑπάγειν. ἀλλὰ αὐτὸς
ὁ ἕλλην, τοῦτο ὅ,τι τοῦ σοφοῦ καὶ ἐπιφανοῦς
ἀνδρὸς ἦν πᾶσι συμβουλευτέον ὑπείληφε.
οὗτος ὁ ἄριστος τρόπος, καὶ ἡ τοῦ βελτίστου

πολίτου σοφία, τὰς τῶν πολιτῶν ὠφελείας
σώζειν καὶ οὐ διασπάζειν, καὶ μὲν ἅπαν-
τας ταύτῃ τῇ δίκῃ συνέχειν. ἀλλ' οἰκοῦσιν
ἐν ἀλλοτρίῳ δωρεάν. τί δὲ οὖν; ὅτι ἐπειδὴ ἂν
ὠνησάμην, ᾠκοδόμησα, διεφυλάττω, ἀνα-
λίσκω, σὺ μὲν ἄκοντός μου τῶν ἐμῶν ἀπο-
λαύῃς, τί δ' ἀλλ' ἐστὶν, εἰ μὴ τοῖς ἄλλοις, τὰ
ἴδια ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀλλότρια
διδόναι; νόμοι δὲ νεαροὶ τί ἔχουσι δείγμα-
τος, εἰ μὴ ἵνα ὠνῇ διὰ χρήματ' ἐμοῦ ἀγρόν,
σὺ μὲν ἐκεῖνον ἔχῃς, ἐγὼ δὲ τὰ χρήματα
οὐχὶ ἕξω; Διόπερ μὴ ἀπόφλημα ᾖ, ὅ,τι τὴν
πολιτείαν βλάπτῃ, ἐγχειρίζεσθαι ἐπιμέλειαν
δεῖ: ὅ,τι πολλαπλασίως εὐλαβεῖσθαι δύνα-
ται: εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔσται, ἵνα οἱ πλούσιοι αὐ-
τῶν οὐσίας ἀπολῶσι: καὶ ὀφείλεται δανεί-
ζονται, ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου. οὔτε γὰρ ἄλλο τι
πρᾶγμα, μᾶλλον τὴν πολιτείαν διασώ-
ζει, ἢ πίστις, ἣ οὐδεμία εἶναι δύναται, εἰ μὴ
ἀναγκαία τῶν πιστευόντων ἀπόδοσις ἔσται.
οὐδέποτε γὰρ δεινότερον ἠγώνισται, ἢ ἐμοῦ
ὑπατεύοντος, μὴ ἀποδίδοσθαι. ὅπλοις καὶ
περιβολαῖς, τὸ πρᾶγμα, παρὰ παντὸς, τοῦ
τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ στάσεως ἁπάσης
ἐπειράσθη. οἷς οὕτω ἀντέστησα, ὥστε ὅλον τὸ
παραφαῦλον ἀπὸ πολιτείας τῆς ἡμετέρας

παν-

ἑαυτὰ πᾶσιν ἀναιρεῖσθαι. οὐδ᾽ ἔστι οὖν χρέος,
οὔτε μεῖζον ἦν, οὔτε ἄμεινον, οὔτε ῥαόςορον
ἀπεδόθη. τῆς γὰρ τοῦ πλεονεκτεῖν ἐλπίδος
ἀφῃρημένης, ἡ τοῦ ἀποδοῦναι ἀνάγκη ἠκολού-
θησεν. καί τοι καὶ οὗτος ἡμέτερος ὁ νι-
κατὴς, νῦν δὲ νικηθεὶς, ἃ ἐνεθυμήσατο,
ἅπαντα πεποίηκεν, εἰ καὶ ἤδη αὐτοῦ οὐδὲν
ἐπιτυγχάνει. τοσαύτη ἐν αὐτῷ τοῦ ἁμαρ-
τάνειν ἡ ἐπιθυμία ἦν, ὥστε τοῦτο τὸ αὐτὸ ἁμαρ-
τάνειν ἐκεῖνον τέρπειν, εἰ καὶ οὐδεμία αἰτία
εἴη ἄν. τούτου οὖν δόσεως, τοῦ χρέους, ὥστε
ἄλλοις μὲν διδόναι, καὶ ἄλλων δὲ ἀφαι-
ρεῖσθαι, ἀφέξονται οἱ τὴν πολιτείαν κυβερ-
νῶντες. καὶ πρώτιστα σπουδάζουσι, ἵνα τῇ τῆς
δίκης καὶ κρίσεων ἐπιεικείᾳ, ἴδιον ἕκαστος
ἔχῃ. μηδ᾽ ἐνδεῶς πράττοντες ἀδικῶνται:
μηδὲ πλουσίους πρὸς τὸ τὰ ἴδια ἔχειν ἢ ἀνα-
κτᾶσθαι βλάπτῃ ὁ φθόνος. πρὸς τούτοις ἤτοι
ἐν πολέμῳ, ἢ οἴκοι διωκήσονται, ἀρχῇ, ἀγροῖς,
φόροις τὴν πολιτείαν αὐξέτωσαν. ταῦτα
μεγάλων ἀνθρώπων ἐστὶ, ταῦτα παρὰ τῶν
προγόνων ἡμετέρων ἐπρικήθη. ταῦτα τῶν κα-
θηκόντων νῦν οἱ διώκουσι, μετὰ μεγίστης
τῆς πολιτείας ὠφελείας, μεγάλης αὐτοὶ ἐπι-
τεύξονται ἂν καὶ χάριτος καὶ δόξης. ἐν
τούτοις δὲ τῶν λυσιτελεῶν διδάγμασιν

ἀντίπατρος τύριος ὁ στωϊκὸς, ὃς ἄρτι ἀθήνησιν
ἀπέθανεν, δύο οἴεται παρὰ τοῦ παναιτίου
παραλειφθῆναι τὴν τῆς εὐρωστίας ἐπιστασίαν,
καὶ τῶν χρημάτων. ἃ παρὰ τοῦ βελτίστου
φιλοσόφου παραλειφθῆναι λογίζομαι ὅτι
ῥάδια ἦν, συμφέροντα ὅμως ἐστίν. ἀλλ' ἡ
ὑγιεία φυλάττεται τῇ τοῦ σώματος αὐτοῦ
γνώσει καὶ τούτων τῶν πραγμάτων διανο-
ήσει, ἃ ἤτοι λυσιτελεῖν ἢ βλάπτειν εἴωθε,
καὶ ἐγκρατείᾳ, ἐν τροφῇ πάσῃ καὶ κόσμῳ,
τοῦ τὸ σῶμα ἕνεκα σώζειν. καὶ ἐν τῷ τὰς
ἡδονὰς παραλείπειν. ἐπὶ τούτοις, τῇ τῶν τού-
των τέχνῃ, ὧν εἰς ἐπιστήμην ταῦτα παρατεί-
νει. οἰκονομία μὲν ζητεῖσθαι ὠφείλει, τούτοις
τοῖς πράγμασι, ἀφ' ὧν ἡ αἰσχύνη ἄπεστι.
φυλάττεσθαι τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ φειδωλείᾳ,
τούτοις καὶ πράγμασι αὔξεσθαι. ἐπιτη-
δέστατα λίαν, ταῦτα τὰ πράγματα, ξενο-
φῶν σωκρατικὸς διεσαφήσατο ἐν ταύτῃ τῇ
βίβλῳ, ἣ οἰκονομικὴ, ἐπιγράφεται, ἣν
ἐπειδὴ εἰς τὴν τῆς ἡλικίας σου ἦλθον, ῥωμαϊ-
στὶ ἡρμήνευσα. ἀλλ' ἡ τῶν ὠφελειῶν σύγ-
κρισις (ὅτι οὗτος ὁ τόπος τέταρτος
ἔσται, ἀπὸ τοῦ παναιτίου παραλειφθεὶς) πολλά-
κις ἀναγκαία ἐστί. καὶ γὰρ αἱ τοῦ σώμα-
τος, μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν ὠφέλειαι, καὶ
ἐξω-

ἐξωτερικαὶ μετὰ σώματος, καὶ αὐταὶ πρὸς
ἀλλήλας, σώματος καὶ ἐξωτερικαὶ, μετὰ ἐξω-
τερικῶν συγκρίνεσθαι εἰώθασι. μετ' ἐξωτερι-
κῶν τοῦτον δὴ τρόπον, αἱ τοῦ σώματος συγ-
κρίνονται, ἐυρωστεῖν ὡς αἱρεῖ μᾶλλον ἢ πλού-
σιος εἶναι, καὶ μετὰ τοῦ σώματος ἐξωτε-
ρικαὶ τοῦτον δὴ τρόπον, πλούσιος εἶναι μᾶλ-
λον ἢ μεγίσταις τοῦ σώματος ῥώμαις χρῆσθαι. αἱ
αὐταὶ τοῦ σώματος, πρὸς ἀλλήλας συγκρί-
νονται οὕτως, ἡ ἐυρωστία τῆς ἡδονῆς ἂν προκρί-
νοιτο, καὶ ἰσχὺς τῆς ταχύτητος ἐξωτερικῶν
δὲ ὡς κλέος τῶν ουσιῶν, φόροι οἱ ἄστυκοι τῶν
ἀγρικῶν, ἐξ οὗ τῆς συγκρίσεως γένους, ἐκεῖ-
νό ἐστι τοῦ κάτωνος τοῦ γεραιοῦ, ὃς ζητηθεὶς,
τί μάλιστα ἐν τῇ οἰκονομίᾳ λυσιτελοῖ ἂν;
ἀπεκρίθη εὖ ποιμαίνειν. τί δεύτερον;
ἱκανὸν εὖ ποιμαίνειν. τί τρίτον; εὖ ἀμ-
φιέσαι. τί τέταρτον; ἀροτριάζειν. καὶ
ἐπεὶ αὐτὸς ὃς ἐζήτησεν εἶπε, τί τοκοφο-
ρεῖν; τότε ὁ κάτων, τί ἄνθρωπον φη-
σί κτείνειν; ὑφ' οὗ καὶ πολλῶν ἄλλων
κατανοεῖσθαι ὀφείλει, τῶν ὠφελειῶν συγ-
κρίσεις γίνεσθαι εἰωθέναι. καὶ ὀρθῶς τοῦ-
το τέταρτον τὸ γένος τοῦ τὰ καθήκοντ'
ἐκζητεῖν. ἀλλὰ τοὐπίπαν περὶ τοῦ ζη-
τεῖν, καὶ περὶ τοῦ ἐκδιδόναι τὰ χρήματα.

καὶ

καὶ πρὸς τούτοις περί τοι χρήσεως ἐπιτηδέστε-
ρον, ὑπό τινων βελτίστων ἀνδρῶν ἐν ἡμικυ-
κλίοις καθημένων, ἢ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων
ἔν τινι διατριβῇ διαλέγεται. ἀλλ᾽ ὅμως
ταῦτα γινώσκειν δεῖ, παρατείνει γὰρ εἰς τὴν
ὠφέλειαν, περὶ ἧς ταύτῃ τῇ βίβλῳ
διαλέλεκται. τὰ λοιπὰ
ὕστερον διώξομεν.

...αι ἐπιτηδέξεις
...δρῶν τῶν ἀμικυς
...τῶν φιλοσόφων
...αι. ἀλλ' ὅμως
...είναι γαρ εἰς τὴν
...τῇ τῆ βίβλῳ
...λοιπὰ
...μην.

